

ДАДО: Историја природе
DADO: Natural History

1953–2000

ДАДО: Историја природе
1953–2000

DADO: Natural History
1953–2000

ДАДО
ИСТОРИЈА ПРИРОДЕ: 1953–2000
DADO
NATURAL HISTORY: 1953–2000

ИЗДАВАЧ | PUBLISHER
Српска академија наука и уметности |
Serbian Academy of Sciences and Arts

АУТОР | AUTHOR
Амарант Зидон | Amarante Szidon

УРЕДНИК | EDITOR
Душан Оташевић | Dušan Otašević

РЕЦЕНЗЕНТИ | REVIEWERS
Мрђан Бајић | Mrđan Bajić
Оливер Томић | Oliver Tomić

ПРЕВОД НА ЕНГЛЕСКИ | ENGLISH TRANSLATION
Катрин Пети и Пол Бак | Catherine Petit and Paul Buck

ПРЕВОД НА СРПСКИ | SERBIAN TRANSLATION
Јелена Илић | Jelena Ilić

ЛЕКТУРА | PROOFREADER
Катарина Пиштељић | Katarina Pišteljić
Оливера Нићифоровић-Бабац | Olivera Nićiforović-Babac

ГРАФИЧКИ ДИЗАЈН И ПРЕЛОМ |
GRAPHIC DESIGN AND PREPRESS
Исидора М. Николић | Isidora M. Nikolić

ШТАМПА | PRINT
Бирограф

Тираж | Print run
750

ИСБН | ISBN 978-86-6184-063-0

© Pierre-Yves Brest (Centre Pompidou, Mnam-Cci,
Bibliothèque Kandinsky, Paris) : p. 120-121 /
Domingo Djuric : p. 115, 119, 123 /
Jean-Louis Losi (Courtesy Galerie Jeanne Bucher
Jaeger, Paris-Lisbonne) : p. 98-99 /
Vladimir Miloradović : p. 25, 72, 86-87 /
Vladimir Popović : p. 22, 43 /
Ruina Miroslav Jeremić : p. 40 /
Sandrine Mulas : p. 117 /
Lazar Pejović : p. 24 /
Philibert : p. 2-4 /
Alberto Ricci : p. 80-81.

Република Србија
Министарство културе

Српска академија наука и уметности
захвална је на финансијској подршци
Министарству културе Републике Србије,
а за уступање уметничких дела захваљује
Музеју савремене уметности у Београду
и свим приватним колекционарима
The Serbian Academy of Sciences and Arts
owe thanks for financial support to the Ministry
of Culture of the Republic of Serbia, and is grateful to
the Museum of Contemporary Art in Belgrade and all
private art collectors for their loaning of artworks

11	„БОЖЈЕ УХОДЕ” “GOD’S SPIES”
19	ПРИРОДНА ПРИЧА NATURAL HISTORY
127	БИОГРАФСКИ ПРЕГЛЕД BIOGRAPHICAL GUIDE

„Божје уходе”

У тамницу идемо;
да онде, сами, ђевамо ко ђтице
у кавезу: кад иштеш благослов,
клекнућу, тратећ ојроштај од тебе;
и тако ћемо живети нас двоје,
и молити се, ђевати, и старе
ђричати бајке, и лейтирима се
смејати златним; слушаћемо ту
где јадници о дворским новостима
ђричају; с њима ћаскаћемо и ми о томе
ко све добија, ко губи,
ко ђење се, ко ђада: загонетке
збивања ћемо објашњавати ко
да смо Божје уходе;

Виљем Шекспир,
Краљ Лир, пети чин, појава трећа
(превод: Бранимир Живојиновић)

Сачувати наслеђе уметника попут Дада није лак задатак. Када размишљам о томе, готово петнаест година након његове смрти, схватам колико сам, као и сва његова деца, благословена што сам била готово укључена у његов свакодневни процес стварања, а уметност и живот су за њега били једно. У својим тридесетим, схватила

“God’s spies”

Come, let’s away to prison.
We two alone will sing like birds i’t’h’ cage.
When thou dost ask me blessing,
I’ll kneel down
And ask for thee forgiveness; so we’ll live,
And pray, and sing, and tell old tales,
and laugh
At gilded butterflies, and hear poor rogues
Talk of court news, and we’ll talk with
them too –
Who loses and who wins, who’s in;
who’s out,
And take upon the mystery of things
As if we were God’s spies

William Shakespeare, *King Lear*,
Act 5, scene 3

Ensuring the legacy of an artist like Dado is not an easy task. When you come to think about it, almost 15 years after his death, I realize how blessed I was to have been almost involved in his daily creation process – as we all were as kids – because art and life were the same for him. When I was in my thirties, I understood how important it was to fix his voice; and I started to interview him,

сам колико је важно сачувати његов глас, и почела сам да га интервјуишем, не само зато што је био изузетан приповедач, који је могао да дочара изванредне детаље о слици коју је видео пре више од тридесет година у музеју, или да опише, с посебним смислом за хумор и оштрином, личност трговца уметнинама или месара из оближњег града. У ствари, већ сам била уверена да је он сам заправо најбољи говорник о себи, и да би се ушло у његов чудан, узнемирујућ свет, најпре мора да се слуша. Изложба у Музеју кланице (Musée des Abattoirs) у Тулузу 2002. године, “Дадо/Рекишо: Рат нерава” (Dado/Réquichot. La Guerre des nerfs), која га је поново спојила с његовим драгим пријатељем, тада већ покојним Бернаром Рекишоом, била је почетна тачка мог пута у разумевању Дада (познатог и као Миодраг Ђурић) – мог оца. Рад на његовом наслеђу ми понекад даје осећај да сам поново у кавезу с њим (један од његових омиљених мотива на првим сликама), попут Корделије са њеним оцем краљем Лиром, можда због његовог типичног, посебног и угодног гласа, којег сам толико желела да сачувам пре него што буде прекасно: у суштини, огромна привилегија, али и велики изазов и одговорност. То је био лек против вечне одсутности, захваљујући дијалогу који се чини као да никада не престаје, чак и ако ће једног дана престати.

Благословена сам што имам изузетну подршку Паскала, мог супруга, који је у

not just because he was an exceptional story teller, who could give some outstanding details of the painting he had seen more than thirty years ago in a museum, or describe the personality, with such a sense of humour and causticity, of an art dealer or of the butcher of the nearby town. In fact, I was already convinced that he was the better speaker of himself and to enter his uncanny, extraordinary world, you had to start by listening to him first. The exhibition at the Musée des Abattoirs in Toulouse in 2002, “Dado/Réquichot. La Guerre des nerfs”, which reunited him with his late dear friend Bernard Réquichot, was the starting point of my path in the understanding of Dado (aka Miodrag Đurić), my father. Working now on his legacy gives me sometimes the feeling that I am reunited with my father in a cage (one of his favourite motifs in his first paintings), like Lear with his daughter Cordelia, maybe because of his typical, special, and smooth voice, that I was so eager to fix before it was too late: in brief an enormous privilege, but also a huge challenge and responsibility. A remedy against the ever-lasting absence, thanks to a dialogue which seems to never end, even if it will one day.

I am blessed to have such an extraordinary support in the person of Pascal, my husband, who discovered the world of Dado at a very young age – thanks to the documentary of Michel Lancelot for the French National

раној младости открио Дадов свет захваљујући документарном филму Мишела Ланселота за Француску националну телевизију, емитованом 1978. године. Након што је 2007. године са мојим оцем осмислио сајт dado.fr, Паскал је постао можда и бољи стручњак од мене, стекавши дубоко знање о богатом и чудном универзуму мог оца. Нас двоје више смо него комплементарни, јер ја поседујем снажно емотивно знање, које се временом развило у објективнији, научни приступ. Рад на изложбама (као што је она у Музеју ликовних уметности (Musée des beaux-arts) у граду Пау 2018. године), као и на књигама објављеним у Éditions de l’Atelier contemporain од 2016¹, увек је био захтеван, али и награђујући, јер је помогао у бољем разумевању Дадовог универзума. Задатак је огроман, јер је признавање Дада у Француској још увек недовољно – а, по мом мишљењу, један од главних разлога за то је недостатак познавања његове југословенске прошлости и културе, која је прожимала читав његов приступ. С друге стране, нисам сигурна да је значај Француске и њене културе за Дада заиста познат у Србији, на пример дубока Дадова љубав према француском класичном и модерном сликарству, која је

Television, broadcasted in 1978. Having conceived the website dado.fr with my father in 2007, Pascal is maybe a better specialist than I am; he has a deep knowledge of my father’s rich and uncanny universe; we are more than complementary, as I have this deep emotional knowledge, which evolved through the years, into more scientific, objective approach. The work on exhibitions (such as the one at the Musée des beaux-arts of the town of Pau in 2018), as well as on the books published with the Éditions de l’Atelier contemporain from 2016¹ is always demanding but rewarding, as they help to provide a better understanding of Dado’s universe. The task is huge, indeed, as Dado’s recognition in France is still shy – and, in my view, one of the major causes of that is the lack of knowledge of his Yugoslavian background and culture, which immersed all his approach. On the other hand, I am not certain that the importance of France and of its culture is really known by Serbians, for instance the profound love of Dado for French classical and modern painting, which even influenced his painting – one significant example being Georges

1 *Peindre debout. Entretiens, 1969–2009*, предговор of Anne Tronche, Strasbourg, L’Atelier contemporain, 2016; *Portrait en fragments. Propos recueillis par Christian Derouet, 1981–1988*, Strasbourg, L’Atelier contemporain, 2023; *Dado. Le temps d’Hérouval*, фотографије Domingo Djuric, texts of Germain Viatte, предговор Amarante Szidon, Strasbourg, L’Atelier contemporain, 2023.

1 *Peindre debout. Entretiens, 1969–2009*, foreword of Anne Tronche, Strasbourg, L’Atelier contemporain, 2016 ; *Portrait en fragments. Propos recueillis par Christian Derouet, 1981–1988*, Strasbourg, L’Atelier contemporain, 2023 ; *Dado. Le temps d’Hérouval*, photos of Domingo Djuric, texts of Germain Viatte, foreword of Amarante Szidon, Strasbourg, L’Atelier contemporain, 2023.

утицала и на његово сликарство – значајан пример је инспирација Жоржом Сераом, током његове кратке, али фасцинантне поентилистичке фазе, приказане на изложби [стр. 68-69].

Документарац *Ukrštanja/Métissages* Сање Блечић и Снежане Никчевић, реализован након смрти мог оца 2011. године за Радио-телевизију Црне Горе, био је живи доказ те двоструке културе и сталних размена између два различита света. Надамо се да ће та основна карактеристика његовог рада у годинама које долазе бити истражена у академском свету, како у Француској, тако и у Србији и другде.

Када сам 2015. године дошла у Београд на позив Николе Стојчевића да присуствујем отварању изложбе Дада у Хексалаб Галерији, била сам задивљена разноликошћу и квалитетом Дадових дела у српским колекцијама. Била је изложена *The Bambla* [кат. стр. 110], једна од мојих омиљених слика из Буфон периода, као и *Заљубљени ђаво* (1982–1989), ремек-дело из 1980-их. Током наредне деценије све више драгоцених дела долазило је у Србију захваљујући посвећеним и страственим колекционарима, посебно путем аукција Данијела Кордијеа² у аукцијској кући Сотби. Сасвим природно, када се Дадов рад у Београду током 1950-их схвати као његов кључни период. Током исте

² Дадов први и најзначајнији заступник у продаји уметничких радова

Seurat who inspired his short but fascinating pointillist period shown here [p. 66-69].

The documentary *Ukrštanja/Métissages*, realized after my father's death in 2011 by Sanja Blečić and Snežana Nikčević for the RTCG, was a vibrant demonstration of this double culture and the constant exchanges between two different worlds. Let's hope that this fundamental characteristic of my father's work will be explored in the years to come in the academic world, both in France and in Serbia, and elsewhere.

When I came in 2015 to Belgrade on the invitation of Nikola Stojčević to attend the inauguration of the Dado exhibition at the Hexalab Galerija, I was amazed by the variety and the quality of the works of Dado in the Serbian collections. *Le Bambla* [p. 110], one of my favourite paintings of the Buffon period, was shown, as well as *The Devil in Love* (1982-1989), a masterpiece of the 80s. During the following decade, especially with the important Daniel Cordier² auctions at Sotheby's, more and more jewels came here, into the Serbian collections, thanks to dedicated and passionate collectors. Quite a natural move, when you come to think of Dado's crucial period in Belgrade in the 50s. On the same evening, I had a very moving encounter with Predrag Ristić, who happened to be put in jail in May

² Dado's first and decisive art dealer in France.

вечери, имала сам веома емотиван сусрет са Предрагом Ристићем, који је био у затвору заједно с мојим оцем у мају 1955. године. Неочекивано сам, кроз Ристићево сећање, на поклон добила прилику да уроним у путовање мог оца и схватила колико су ти београдски тренуци за њега били одлучујући.

Београдски период мог оца није довољно документован. До сада није пронађена ниједна фотографија његове класе на Академији ликовних уметности. Мора бити да се налази ту негде, и та *terra incognita* представља узбудљиву перспективу, нове погледе, нова открића. Прошлог пролећа сам срела Катрин де Леобарди, унуку Марка Челебоновића, и поновно су се успоставиле личне везе. Катрин ми је рекла да ју је мој отац, када га је упознала на његовој ретроспективи у СНАС-у 1970. године, чим је схватио ко је, одмах загрлио, рекавши јој да је њен деда био његов омиљени професор, јер је подстицао студенте да развијају свој сопствени израз. Још један доказ да су те београдске године, током којих је мој отац почео да „ради Дада“, биле одлучујуће, видљив је у *The Cyclist* (Центар Помпиду, Национални музеј модерне уметности у Паризу и у *The Holy Virgin* (приватна колекција, Сједињене Америчке Државе). Дакле, ова прва велика ретроспектива његових слика организована у Галерији САНУ чини се као још један поклон и полазна тачка за друге велике пројекте – јер је уметност мог оца данас савременија и значајнија него икада. Другим речима,

1955 with my father. Suddenly, I was offered, as a gift, a dive into my father's journey and I understood how decisive these Belgrade years had been for him, on hearing Ristić's recollections.

The Belgrade years of my father are not very well documented. No picture of his class at the Academy fine arts has been found until now. It must be somewhere, and this *terra incognita* is an exciting prospect, new perspectives, new discoveries in view. Last spring, I met Catherine de Leobardy, the granddaughter of Marko Čelebonović, and the reconnection, again, worked in such an extraordinary way. Catherine told me that when she met my father at his 1970 СНАС retrospective, he hugged her on the spot as soon as he understood who she was, telling her that her grand-father was his favourite teacher, because he would urge his students to develop their own style. Another evidence of the decisive character of these Belgrade years, during which my father started “doing Dado”, with *The Cyclist* (Centre Pompidou, Musée national d'art moderne, Paris) and *The Holy Virgin* (private collection, United States). So this first major retrospective of his paintings organized at the Galerija SANU appears as a gift back – another one – and a starting point for other major projects – because my father's art is more contemporary and essential than ever today. It proves day after day its actuality – in other words, it could be a canvas of “premonitory signs”, as Victor Brauner, one of Dado's favorite surrealist artists, called them.

доказујући своју актуелност из дана у дан – она би могла да буде „наговештај“, како је то говорио Виктор Браунер, један од омиљених Дадових надреалиста. Развијање наративне линије ове изложбе и двеју публикација које је прате било је узбудљиво искуство. Имам утисак да радови који су овде окупљени пружају увид дубоко у царство „великог неконформисте у историји уметности“, да цитирам израз Катрин Мије, јер показују континуирану ревитализацију уметника који никада није бирао лакши пут и понављао самог себе. Дадо је дошао у Париз 15. августа 1956. године, на Дан Велике Госпе, како је волео да се сећа; шта се десило потом, сви знамо. Нека ова изложба – „Дадо: Историја природе, 1953–2000“ – осветли нову стазу изванредног путовања момка са Цетиња који је открио модерну уметност у магазину *Life* 1940-их година, и који је током целе своје каријере покушавао „да објасни феномен живота кроз сликарство“.³

Elaborating the narrative arc of this exhibition and the two publications that accompany it has been a thrilling experience. I have the feeling that the works that are reunited here give a deep insight into the realm of a “great non-conformist in the history of art”, to take up the expression of Catherine Millet, as it shows the constant revitalization of an artist who never took the easy route of repeating himself. Dado came as an already accomplished artist to Paris on the 15th of August 1956, on Assumption day, as he liked to recall – we all know what happened next. May this exhibition “Dado: Natural History, 1953-2000” shed a new light on the extraordinary journey of a young guy from Cetinje who discovered modern art in *Life Magazine* in the 40s, and who tried, during his whole career, “to understand the phenomenon of life through painting”.³

3 “Interview with Pierre Descargues”, France Culture, март 1986, у *Peindre debout*, op. cit., стр. 111.

3 “Interview with Pierre Descargues”, France Culture, March 1986, in *Peindre debout*, op. cit., p. 111.

Београдске године, 1953–1956

Након школовања на Уметничкој школи у Херцег Новом, где је предавао његов ујак, сликар Мирко Кујачић, који га је збринуо након смрти његове мајке, Дато око 1952. године одлази у Београд. Живео је у скромном поткровљу, у Улици Страхињића Бана, које је његовом ујаку служило и као атеље. Похађао је Академију ликовних уметности и учио од Марка Челебоновића, који га је охрабривао да пронађе сопствени израз. Урбани пејзажи Београда, његови зидови, натписи и рекламе инспирисали су младог сликара, који их је преносио на платна претежно плавих тонова, на своје „ноћне слике“ или „гризаје“, како их је касније називао. На тим радовима преплићу се полуљудске полуживотињске фигуре, животиње, алати и необични предмети. Постепено, његова палета постаје богатија, што се види у делима као што су *Бикини* и *Рингшпил* (*Вртелешка*).

The Belgrade years, 1953–1956

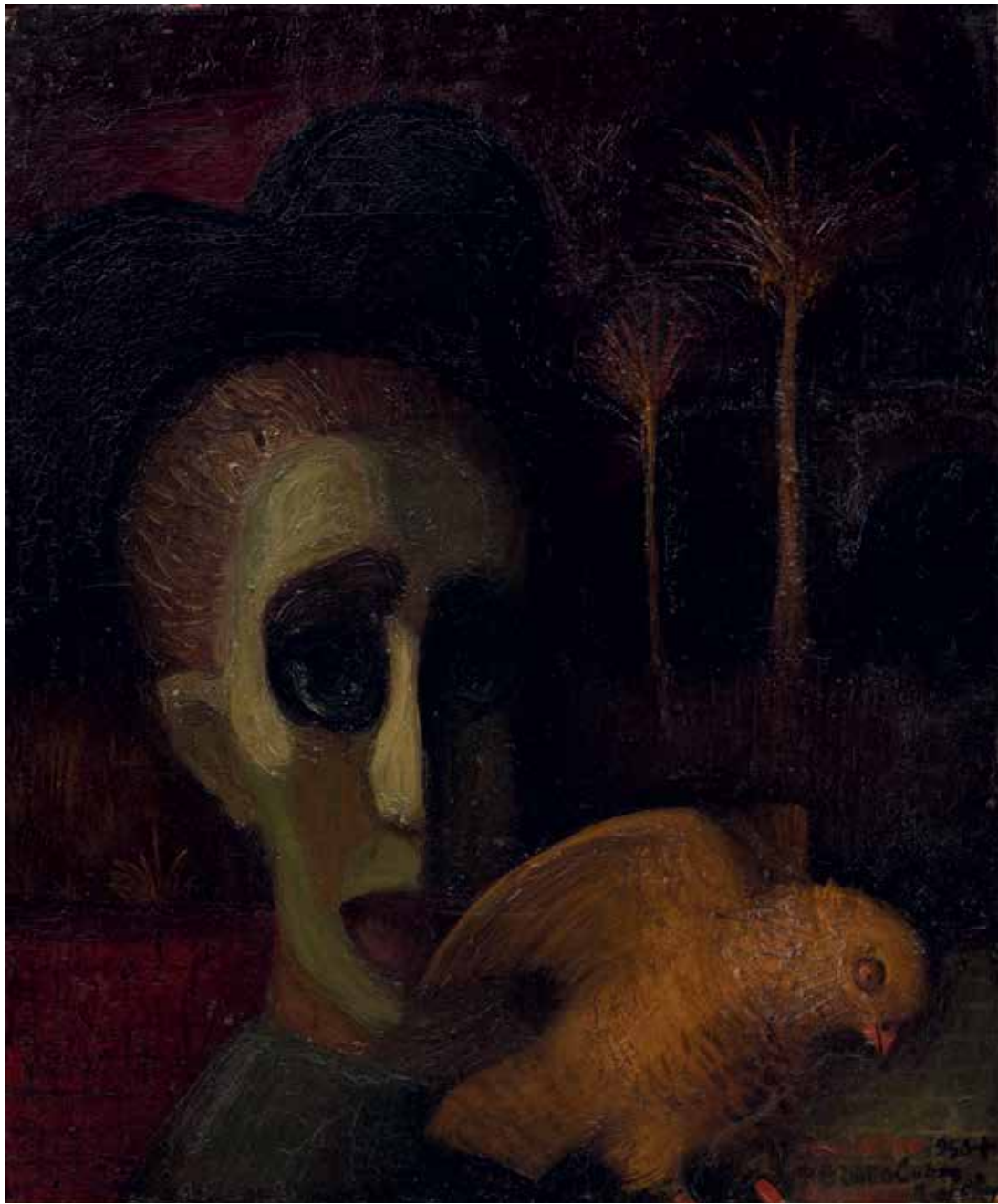
After his training at the Fine Arts school in Herceg-Novi where his uncle, the painter Mirko Kujačić – who took him in after the death of his mother – teaches, Dado arrives in Belgrade in 1952. He boards in a modest attic room, on Strahinjica Bana, also used by his uncle as a studio. He goes to the Fine Arts Academy, and trains under Marko Čelebonović, a tutelar figure who encourages him to find his own style. Belgrade's urban universe, its walls with their writings and advertising publicity inspire the young painter who reproduces them in paintings whose dominant colour is blue, his “nocturnal paintings” or “grisailles”, as he will call them subsequently, in which half-human, half-animal figures but also animals come together in the midst of tools and odd-looking objects. Gradually the palette is refined, as shown in *Bikini* and *Ringspiel* (*Merry-go-round*).

Аудиција / Audition, 1954
уље на платну / oil on canvas, 81.5 × 55 cm
Збирка Душка Вујошевића / Duško Vujošević collection

Бикини / Bikini, 1954
уље на платну / oil on canvas, 65 × 58 cm
Музеј савремене уметности Београд /
Museum of Contemporary Art, Belgrade, inv. no. 274

Марко Челебоновић и совац / Marko Čelebonović and a Male Owl, 1953
уље на дасци / oil on wooden panel, 60 × 50 cm
збирка Новице Јововића / Novica Jovović collection

Без наслова / Untitled, 1954–1955
уље на платну / oil on canvas, 70 × 92 cm
збирка Зорана Поповића / Zoran Popović collection

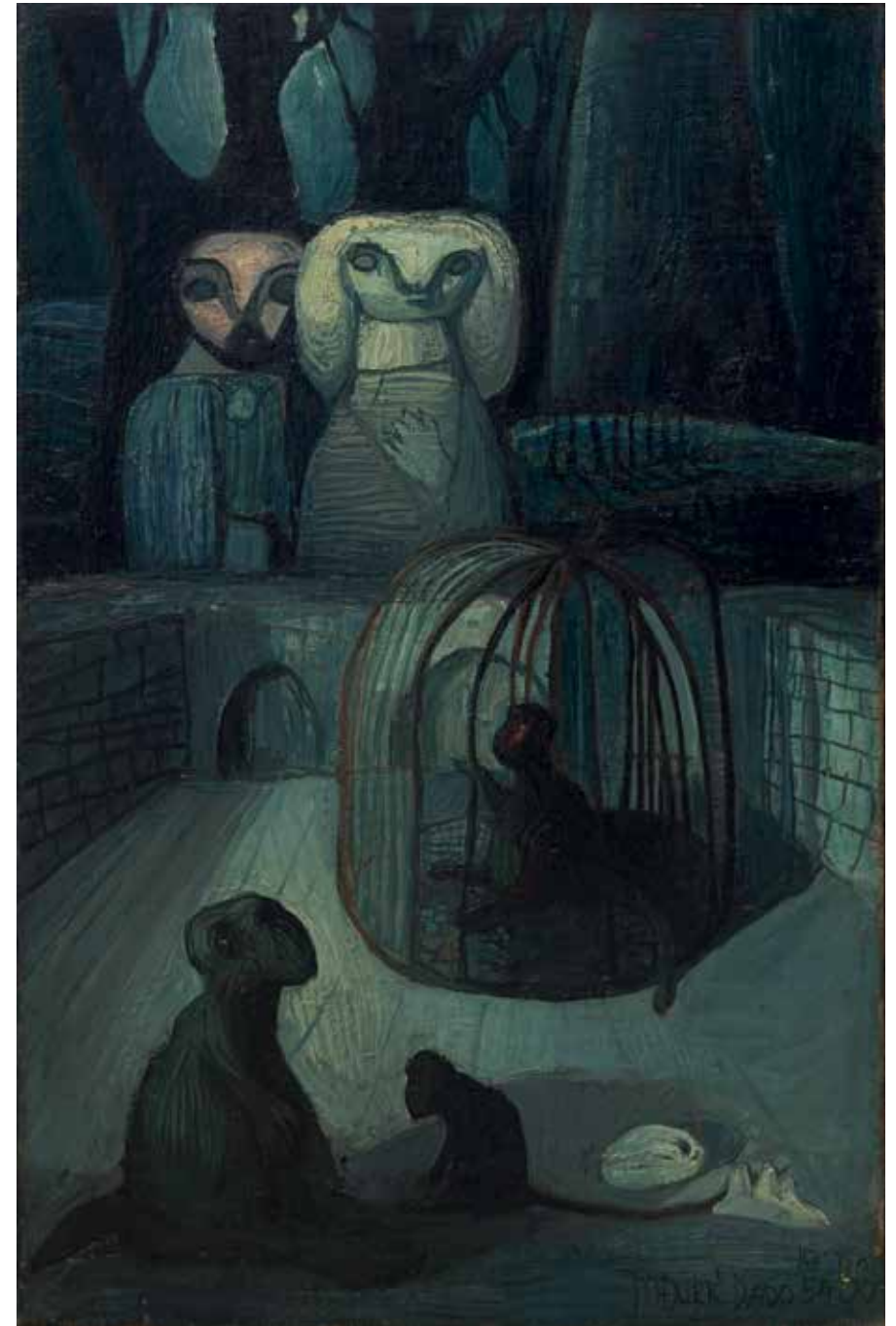
Без назива / *Untitled*, 1954
уље на платну / oil on canvas, 58 × 72 cm
приватно власништво / private collection

Рингишпил (Вртешка) / *Ringspiel (Merry-go-round)*, 1955–1956
уље на платну / oil on canvas, 67 × 47 cm
Музеј савремене уметности Београд /
Museum of Contemporary Art, Belgrade

Без наслова / *Untitled*, 1954
уље на платну / oil on canvas, 72 × 55 cm
Збирка Петра Д. Стојановића / Petar D. Stojanović collection

Породица мајмуна (крлетка) / *Family of Monkeys (Cage)*, 1954
уље на платну / oil on canvas, 56.5 × 40 cm
Музеј савремене уметности Београд /
Museum of Contemporary Art, Belgrade inv broj 623

**Прве године у Француској (Париз),
1956–1958**

Доласком у Париз, 15. августа 1956, Дадо је прво живео од ситних послова у грађевинарству, пре него што је нашао посао као литограф. Његова страст према француском сликарству – посебно према Пусену – јасно се види у стилу његових нових слика, са врло класичним композицијама и светлошћу која се знатно разликује од радова из београдског периода. Иако је успео да Џејмсу Спајеру, будућем кустосу Института уметности у Чикагу, прода своју прву слику, која је приказивала „лик-оловку“, његову каријеру заправо је покренуо Жан Дибифе. Дибифе га је упознао с Данијелом Кордијеом, бившим секретаром вође француског покрета отпора Жана Мулена, који је постао трговац уметнинама.

**The first years in France (Paris),
1956–1958**

Having arrived in Paris on 15 August 1956, Dado first makes a living from small jobs in the building trade, before finding employment as a lithograph technician. His passion for French painting – Poussin, among other artists – is visible in the style of his new paintings, very classic compositions and a light much different from that of his Belgrade period. Though he manages to sell his first painting, representing a “pencil-figure”, to James Speyer, who will eventually become curator at the Art Institute in Chicago, his career is properly launched thanks to Jean Dubuffet, who introduces him to the art dealer Daniel Cordier, the former secretary of the French resistance leader Jean Moulin.

Лукс / *Lux*, 1957
уље на платну / oil on canvas, 45 × 38 cm
збирка породице Крстоношић / Krstonošić collection

Без наслова / *Untitled*, 1958
уље на платну / oil on canvas, 92 × 60 cm
збирка породице Митић / Mitić collection

Без наслова / Untitled, 1957
уље на платну / oil on canvas, 46 × 61 cm
Збирка Марко Горановић / Marko Goranović collection

Без наслова / *Untitled*, 1958
уље на платну / oil on canvas, 54 × 82 cm
приватно власништво / Private collection

Минерални период, 1958–1962

Дела из тог почетног периода, познатог као „минерални“, настају око 1958. године, када се Дадо, захваљујући свом трговцу уметнинама Данијелу Кордијеу, сели у француски Вексен, у село Курсел-ле-Жизор. Ове слике, углавном прожете новим светлом регије у којој се настанио, вероватно одражавају Текстурологије Жана Дибифеа које је Дадо открио у Кордијеовој галерији, али подсећају и на стеновите пејзаже Црне Горе. Такође, видљив је и утицај америчког сликара Ивана Олбрајта, ког је Дадо упознао још у детињству захваљујући филму Алберта Левина *Портрет Доријана Греја*.

The mineral period, 1958–1962

Most of the works from the beginning of this period, called “minerals”, correspond to Dado settling in the village of Courcelles-lès-Gisors in the French Vexin in 1958, with the help of his dealer Daniel Cordier. Though his paintings, for the most part bathed in the new light of his adoptive region, undoubtedly echo Jean Dubuffet’s *Texturologies*, that Dado discovers at the Galerie Cordier, they are also reminiscent of the rocky landscapes of Montenegro. The influence of the American painter Ivan Albright, discovered in childhood in Albert Lewin’s film *The Portrait of Dorian Gray*, is also plain to see.

Руина / *The Ruin*, 1958–1959
уље на платну / oil on canvas, 78 × 125 cm
збирка Радивоја Дражовића /
Radivoje Dražović collection

Без назива / *Untitled*, 1961
уље на платну / oil on canvas, 102 × 83 cm
збирка Марка Горановића / Marko Goranović collection

Без назива / *Untitled*, 1960
уље на платну / Oil on canvas, пречник / diameter: 80 cm
збирка Душка Вујошевића / Duško Vujošević collection

Без назива / *Untitled*, 1960
уље на платну / Oil on canvas, 130 × 195 cm
збирка Зорана Поповића / Zoran Popović collection

Без наслова / *Untitled*, 1960
уље на платну / oil on canvas, 190 × 135 cm
приватно власништво / private collection

Пушкин / *Puskin*, око / circa 1960
уље на платну / oil on canvas, 195 × 130 cm
приватно власништво / private collection

Без назива / *Untitled*, 1960
уље на платну / oil on canvas, 190 × 135 cm
приватно власништво / private collection

Без наслова / *Untitled*, 1962
уље на платну / oil on canvas, 190 x 444 cm
збирка Зорана Поповића / Zoran Popović collection

**Конфузија владавина,
1959–1962**

Конфузија владавина – биљног, животињског и минералног – присутна већ на првим сликама из овог периода, постаје још израженија, на пример, у изванредном црнобелом Аутопортрету из 1959. године. Док се минералне форме задржавају у изразито колористичким сликама из периода 1960–1962, оне постају све сложеније. Животињске, биљне и људске форме стапају се са зидовима и кућама инспирисаним архитектуром Вексена, међусобно се све више прожимајући.

**The confusion of kingdoms,
1959–1962**

The confusion of kingdoms – vegetable, animal and mineral – already visible in the first paintings of this period, becomes even more revealing, for example in the extraordinary *Self-portrait* in black and white dating from 1959. Though the mineral form is still present in the very colourful paintings of the 1960–1962 period, it gains in complexity still while the animal, vegetable and mineral forms merge with the walls and houses inspired by those seen in the Vexin and interlock even more tightly into one another

Мале мачке / Little Cats, 1961–1962
уље на платну / oil on canvas, 115 × 162 cm
приватно власништво / private collection

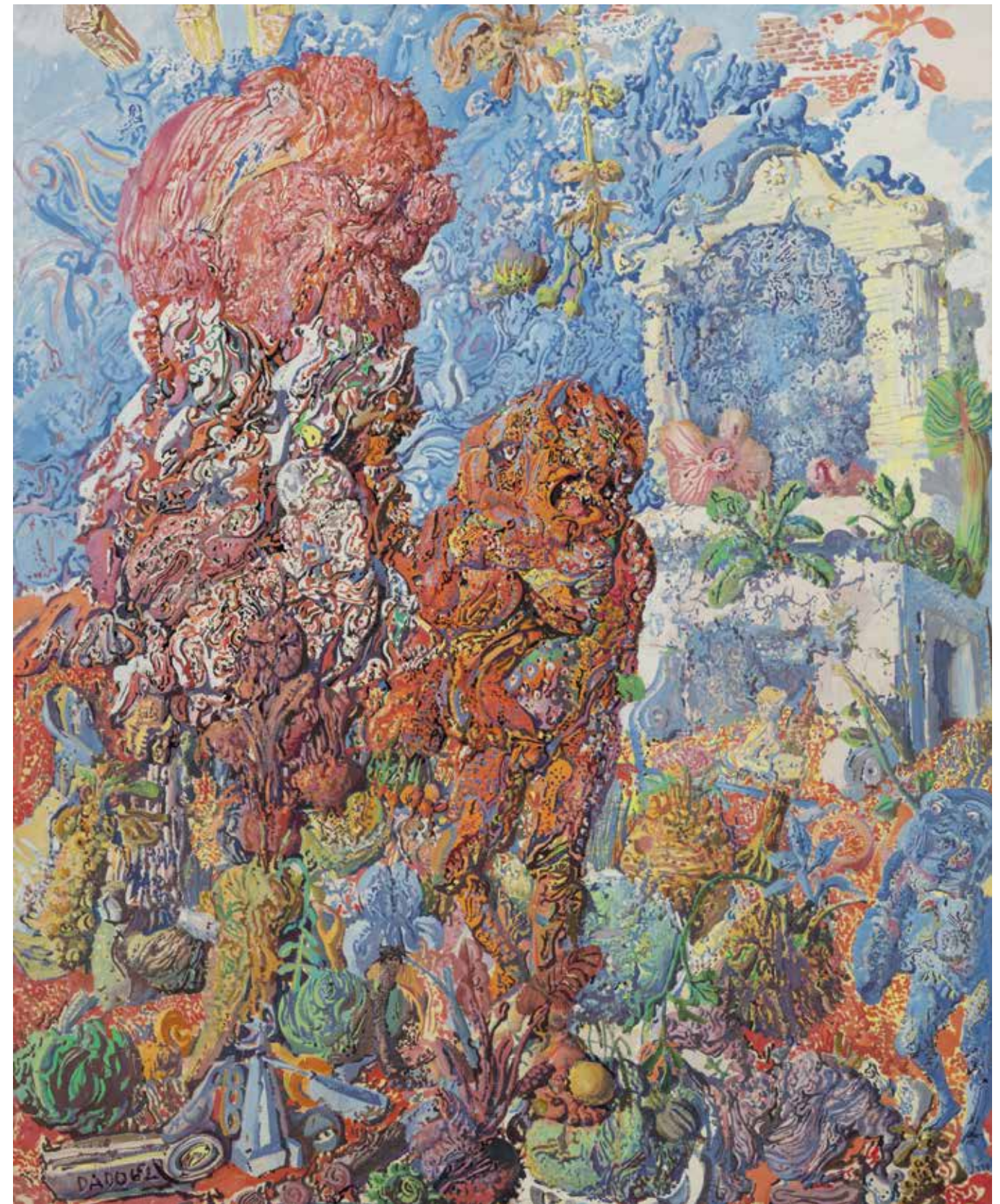

Аутопортрет / Self-portrait, 1959
уље на платну / oil on canvas, 145 × 113 cm
приватно власништво / private collection

Без назива / *Untitled*, 1962
уље на платну / oil on canvas, 196 × 256 cm
збирка породице Крстоношић / Krstonošić collection

Без назива / *Untitled*, 1962
уље на платну / oil on canvas, 161.5 × 129.5 cm
збирка Зорана Поповића / Zoran Popović collection

Мајка природа

„У хаосу велике метрополе осећао сам се потпуно растројено, разбијено. Нисам више видео ништа, заиста. Ходао сам улицом, али сам био растурен, буквално“, изјавио је Дато о Паризу. Такође, када га је Данијел Кордије једне вечери 1958. године одвео на село, у француски Вексен, око шездесет километара од Париза, доживео је „праву љубав на први поглед“ према овом крају. Шездесетих година Дато се настањује у Ерувалу, на неколико километара од Курсел-ле-Жизора. У изузетном амбијенту који му пружа стари млин поред рибњака на ивици шуме, његова страст и љубав према природи још више долазе до изражаја. „Поново сам открио, у Француској, Мајку природу, рекао је Дато 2009. године. Наиме, први радови настали у Ерувалу, током 1961/1962. године, садрже бројне мотиве директно преузете из призора околних сеоских предела. У стилу који понекад подсећа на „арчимболдовски“, ови радови обилују представама најразличитијих биљака, поља и пољопривредних алата, евоцирајући *Фарму* Хуана Мироа, „омиљену слику“, коју је Дато открио 1962. током своје прве посете Њујорку. Слика *Бовери*, чији наслов директно алудира на њујоршку авенију, појављује се као нека врста ироничног контрапункта урбаном паклу. Дато је причао да је „дантеовски“ призор авеније „која врви од бескућника“ био „најстрашнији призор“ у његовом животу.

Mother nature

“In the kind of chaos of a big city, I found myself completely shattered, torn apart. I no longer saw anything, I walked in the street but I was really broken up,” Dado declares about Paris. So when Daniel Cordier drives him one night in 1958 to the countryside, into the French Vexin, sixty kilometres from Paris, it is “truly love at first sight”. From the 1960s Dado settles in Hérouval, a few kilometres from Courcelles-lès-Gisors. In the exceptional setting offered by that former mill running alongside a pond and situated on the edge of a forest, his passion and love for nature are even more fully expressed. “I rediscovered Mother Nature in France”, he says in 2009. The first paintings made in Hérouval in the years 1961 and 1962 display many motifs directly drawn from the spectacle of the surrounding countryside. Sometimes making use of an “Arcimboldo-inspired” technique, those paintings accumulate the representations of vegetation of all sorts, fields and agricultural tools reminiscent of Juan Miró’s *The Farm*, a “fetish painting” that Dado discovers in 1962 during his first stay in New York. The *Bowery* painting, whose title is a direct reference to the avenue in the city, appears like some ironic counterpoint to the urban hell. Later Dado will say that the “dantesque” spectacle of the avenue “teeming with tramps” was “the most terrifying” vision of his life.

Булевар / Bower, 1962
уље на папиру каширано на платно /
oil on paper mounted on canvas, 76 × 551 cm
приватно власништво / private collection

Поентилизам 1961–1962

„Постао сам поентилиста. То је био врло поентилистички период, светао. Тада је започела моја авантура са светлошћу, демоном светлости, са овим поентилистичким сликама“, изјавио је Дато 1981. године. Ово посебно раздобље у раним годинама уметника у Француској подсећа на његову дубоку фасцинацију Жоржом Сераом, о којем је рекао: „Сера је сликар светлости. [...] Светлост је двосекла појава, она је тежина, оштрица, нешто што убија. Променљива је, нестабилна, вртоглава. Слика мора да опстане наспрам њеног непрекидног мењања. Светлост је та која чини ремек-дело, а не уметник.“ Заиста, светлост је у средишту овог поентилистичког израза, та светлост Вексена која је фасцинирала Дато током читавог живота и која је од тада постала главна водиља његовог сликарског стваралаштва.

Pointillism, 1961–1962

“I became a pointillist. It was a very pointillist, luminous period. That’s when I began my adventure with light, the demon of light, with those pointillist paintings,” Dado declares in 1981. That very particular period, the first years of the artist in France, is connected to his profound admiration for Georges Seurat, about whom he says: “Seurat is a painter of light. [...] Light is a double-edge phenomenon, it’s a weight, a blade, something that kills. It’s changing, unstable, vertiginous. A painting has to stand up facing its everlasting transformation. It’s light that makes the masterpiece, not the artist.” Indeed, it is light which is at the heart of that pointillist touch, that light from Vexin that will captivate Dado throughout his life and which from now on will influence his art practice.

Без назива / *Untitled*, 1961
уље на платну / oil on canvas, 130 × 195 cm
приватно власништво / private collection

Без назива / *Untitled*, 1961
уље на платну /
oil on canvas, 113 × 195 cm
збирка Радојице Михајловића /
Radojica Mihajlović collection

Пролиферација меса

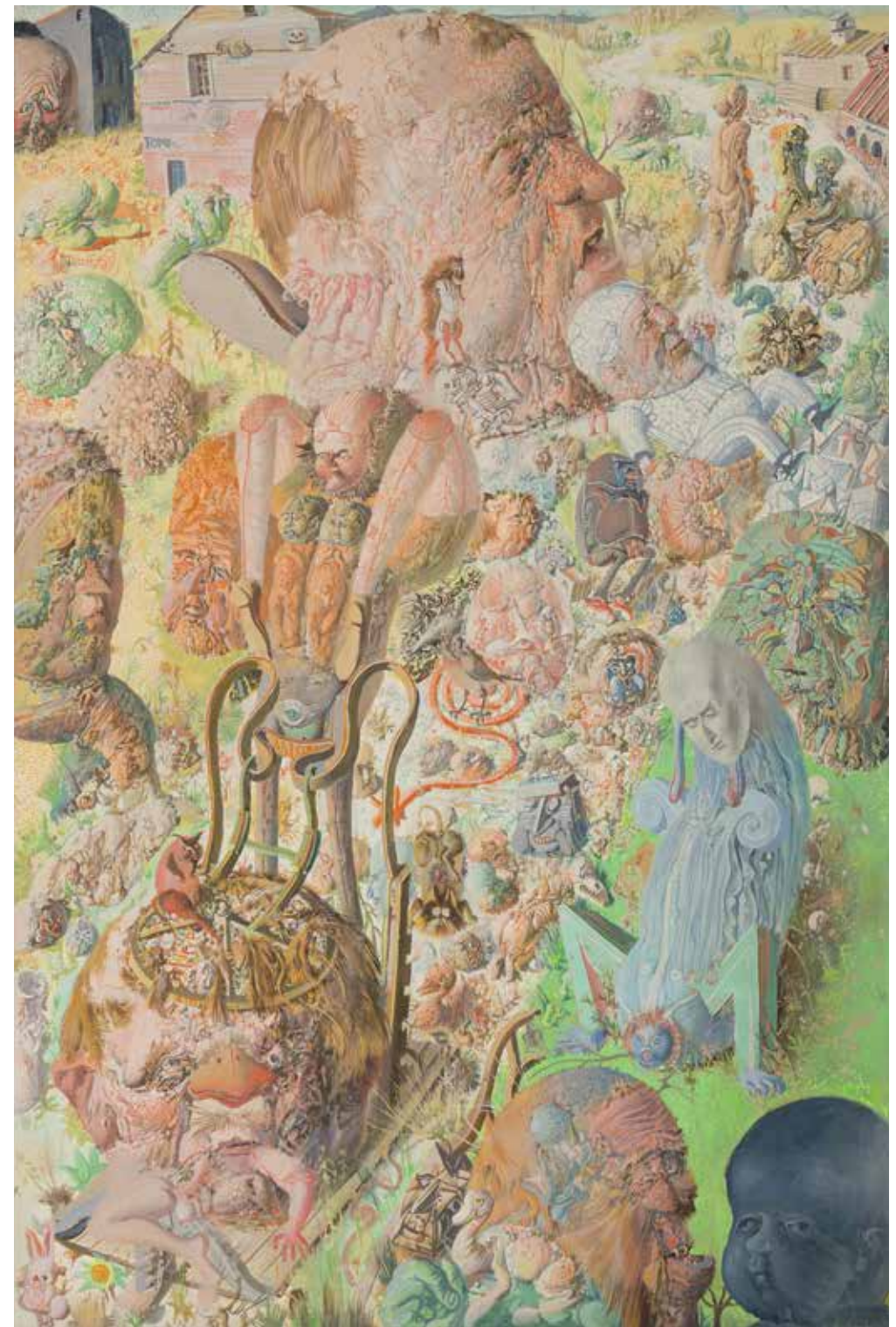
„Френсис Бејкон и уметници попут њега нису ме оставили равнодушним. [...] Сматрао сам то веома добрим. Данас ми се то мање свиђа, мање ме занима. У вези с тим уметником, видео сам његово дело када сам имао четрнаест година. Не, имао сам дванаест година. То је било на дуплерици Лајф магазина посвећеној Музеју модерне уметности у Њујорку, где је била Бејконова слика *Painting*. Знаш, оно као кишобран са говедином, лик који вришти“, изјављује Дато 1988. године. Снажан утисак који је ово дело оставило на младог Дада несумњиво одражава његову страст према анатомији, која потиче још из најранијег детињства, уз заштитничку фигуру његовог деде, лекара др Јована Кујачића, који га је подстицао да прецртава анатомске илустрације. У овом низу слика насталих током шездесетих година, било да приказују животиње, било створења с људским обележјима, месо заправо тријумфује, кроз бића распорена, истактапљена; скривено постаје видљиво, у процесу самогенерисања, као у грађанском рату, где куће постају огуљена тела која подупиру чељусти и лешине из касапница.

Proliferation of the flesh

“Francis Bacon, and artists like that, didn’t leave me indifferent at all. [...] I even found that very good. I like that less now, I’m less interested. About that painter, I saw his painting when I was fourteen. No, I was twelve. It was in *Life Magazine*, and there was a double page on MoMA in New York, where they had Bacon’s *Painting*. You know, the sort of umbrella with the ox, a figure that screams,” Dado declares in 1988. The strong impression made by that work on the young Dado undoubtedly echoes his passion for anatomy, that goes back to his very early childhood, with the tutelar figure of his doctor grandfather, Dr Jovan Kujačić, who made him copy anatomy plates. In that series of paintings made in the 1960s, whether they show animals or creatures with a more human face, it is the triumph of the flesh, that of gutted, dissected beings; the hidden becomes visible in a process of self-generation as in *Civil War*, in which the houses are flayed and given jaws and carcasses from the butcher’s.

Грађански рат / *Civil War*, 1967
уље на платну / oil on canvas, 120 × 120 cm
приватно власништво / private collection

Без назива / *Untitled*, 1964
уље на платну / oil on canvas, 144.8 × 96 cm
збирка Зорана Поповића / Zoran Popović collection

Без назива / *Untitled*, 1964
уље на платну / oil on canvas, 99 × 88 cm
приватно власништво / private collection

Слике „надреалистичког карактера“, 1966–1969

Период „надреалистичких“ слика, како их Дадó назива, траје од 1965. до 1970. године и поклапа се с његовом сарадњом с трговцем уметнинама Андре-Франсоа Петијем, који је трговао сликама Далија и других великих имена надреализма. Због те сарадње и његовог присуства у *Фантомској* колекцији Филипа Супоа, суоснивача надреализма, Дадó је понекад квалификован као „надреалиста“. У стварности, уметников однос према надреализму много је сложенији од тога, јер је Дадó пре свега „један од оних великих маргиналаца историје, уметника које је у крајњој линији немогуће класификовати“ (Катрин Мије). Иако је гајио велико дивљење према Далију и Магриту, које је понекад дословно цитирао, Дадó је 1974. године признао своје постепено удаљавање од надреалиста: „Много сам волео надреалисте, много. Ох, то је мало као у животу, с пријатељима и тако даље, људе које много волимо, па их касније волимо мало мање.“

“Surrealising” paintings, 1965–1968

The period of “surrealising” paintings, called like that by Dado, which stretches from 1965 to 1970, corresponds to Dado’s collaboration with the dealer André-François Petit, dealer of Dalí and other big names in surrealism. Because of this collaboration and his presence in *Collection fantôme* by Philippe Soupault, co-founder of surrealism, Dado was at times called “surrealist”. In reality, the relationship of the artist with surrealism is much more complex, Dado being before all else “one of those great marginals in art history, one of those artists who, at the end of the day, are impossible to classify” (Catherine Millet). And though he shows great admiration for Dalí and Magritte, whom he sometimes cites literally, Dado confesses in 1974 his progressive loss of love for the surrealists: “I liked the surrealists a lot. It’s a little bit as in life, with friends and all that, you like them a lot, and then you like them a little less after.”

Пад Икара / *The Fall of Icarus*, 1966
уље на платну / oil on canvas, 162 × 130 cm
збирка Михајловић Феникс / Mihađlović Fenix collection

80

Ујорност сећања / *Persistence of Memory*, 1967
уље на платну / oil on canvas, 162 × 130 cm
збирка Миомира Стаменковић / Miodir Stamenković collection

81

Без назива / *Untitled*, 1965
уље на платну / oil on canvas, 97 × 260 cm
збирка Таре Перковић / Tara Perković collection

Ерувал / Hérival, 1966–1967
уље на платну / oil on canvas, 97 × 260 cm
збирка Таре Перковић / Tara Perković collection

Обрнута перспектива

У овом скупу слика, које потичу с краја шездесетих или почетка седамдесетих година, истичу се заједнички мотиви – подови, паркети, пешчане површине, који се понекад појављују постављени један поред другог, у паровима, и који су основни композициони елементи слике, у најмању руку збуњујући. Ова дела конструисана су с обрнутом перспективом. Површина овде изгледа као да гура други план према површини слике, као да је баца у лице посматрачу. Линија хоризонта, изнад које лебде густе облаци, такође доприноси архитектури ове целине слика, нарочито у серији „Плаже“. Реалистични мотиви – ципеле, које су централна тачка на слици *Преминули обућар*, посуђе, ниски зидови, столови, па чак и штафелај на слици *Студио* – јављају се као многобројни контрапункти тој нереалној атмосфери. *Студио* делује као простор који је далеко од идиличног, простор у коме владају хаос и бол. Као и у *Преминулом обућару* фигуре су често збијене, као да израњају из тла. Постављене су уз одрубљене главе, које подсећају на Жерикоове *Погубљене*, али и на херојске приче из детињства о прецима војницима, који су победили у ратовима против османлијског непријатеља.

Reversed perspective

In this series of paintings dating from the end of the 1960s and the beginning of the 1970s, a common theme emerges: grounds, floors, expanses of sand which at times appear juxtaposed, or in pairs, and are elements that form the composition of some rather puzzling paintings. Those works are built with a reversed perspective. The surface seems to push out the depth towards the front of the painting, as thrown in the face of the spectator. The vanishing line, overhung by heavy skies, contributes to structure that group of paintings, particularly in the series of *Beaches*. The realist motifs – shoes, central in *The Late Shoemaker*, crockery, low walls, tables and even an easel in *The Studio* – appear as many counterpoints to that unreal atmosphere. The studio appears as a space far from being an idyllic one, where chaos and pain are the rule. Like in *The Late Shoemaker*, the figures are clustered together and seem to come out of the ground. They are placed next to decapitated heads which are reminiscent of Géricault's *Severed Heads*, but also of the heroic tales heard in Dado's childhood about military ancestors victorious in the wars against the Ottoman enemy.

Преминули обућар / *The Late Shoemaker*, 1969
уље на платну / Oil on canvas, 150 × 195 cm
приватно власништво / private collection

Атеље / *The Studio*, 1971
уље на платну / oil on canvas, 190 × 250 cm
збирка Зорана Поповића / Zoran Popović collection

Плажа / Beach, 1971
уље на платну / oil on canvas, 115 × 147 cm
збирка Михајловић Феникс / zbirka Mihajlović Fenix

Мултипли из седамдесетих година

Током седамдесетих година, у периоду сарадње са Галеријом Жан Бише, упечатљиво је колико Дадо варира формате и гаји склоност према мултиплима. Диптих из Монжавула, који је 1977. године ушао у колекцију Соломон Р. Гугенхајм музеја у Њујорку захваљујући великодушности тадашњег трговца уметнинама Џулијана Абербаха, евоцира област у којој се налази Ерувал. Његов пандан, *Диптих из Ерувала* (1975–1976), налази се у колекцији Центра Помпиду.

The multiples of the 70s

During the 1970s, a period of collaboration with the Galerie Jeanne Bucher, it is striking to notice to which degree Dado varies the formats and is particularly fond of multiples. *The Diptych of Montjavoult*, which entered the collections of Solomon R. Guggenheim in New York in 1977 thanks to the generosity of his dealer at the time, Julian Aberbach, evokes the district in which Hérouval is located. Its matching painting, *The Diptych of Hérouval* (1975-1976) is in the collections of the Centre Pompidou.

Монжавул дијтих / Montjavault Diptych, 1976–1977
уље на платну / Oil on canvas, 150 × 250 cm × 2
збирка Зорана Поповића / Zoran Popović collection

Колажи, 1973–1974

Период колажа, израђених уништавањем постојећих дела, одговара дубокој креативној кризи код Дада, незадовољног својим сликама изложеним у Галерији Жан Бише 1973. године. *Касапин Светог Николе* односи се на легенду коју је Дадо открио у делу *Ђерке ватре* Жерара де Нервала, једног од његових омиљених аутора: три детета, која је на комаде исекао садистички касапин да би направио суво месо, светац је чудом оживео.

Collages, 1973–1974

The period of the collages, made by destroying pre-existing works, corresponds to a profound creative crisis in Dado's life, dissatisfied with the paintings he exhibited at the Galerie Jeanne Bucher in 1973. *The Butcher of Saint-Nicolas* refers to a legend discovered by Dado in *Les Filles du feu* by Gérard de Nerval, one of his favourite authors: three children, cut into pieces by a sadistic butcher to make salt pork, are miraculously brought back to life by the saint.

Касайин Светог Николе / *The Butcher of Saint Nicholas*, 1973–1974
 колаж, мастило и акрил на папиру и дрвету /
 collage, ink and acrylic on paper and wood, 182 × 207 cm
 приватно власништво / private collection

Америка, 1976–1983

Од 1976. године Дадо редовно излаже у галерији браће Абербах у Њујорку. Хотел Адамс, у ком је повремено боравио на Менхетну, инспирисао је серију његових слика. У истом духу, Дадо је створио величанствени *Омаж Фалstromу*, посвећен пријатељу, који му је био комшија у Ерувалу почетком шездесетих, а који је управо извршио самоубиство. У овом низу слика ликови делују као да се стапају у плаву атмосферу доминантнију него икад – што подсећа донекле на специфичну светлост раних „гризаји“ из београдског периода, најављујући велики Бифон период, на који Дадо већ указује 1976. године у делу *Беба Бифон*.

America, 1976–1983

From 1976, Dado regularly exhibits in the galleries of the brothers Aberbach in New York. Hotel Adams, where he stays sometimes in Manhattan, inspires him with a series of paintings. In the same vein, Dado makes a splendid homage to his friend the artist Öyvind Fahlström, a neighbour in Hérouval from the beginning of the 1960s, who had just committed suicide. In this group of paintings, the characters seem to disappear in a mainly blue atmosphere, slightly reminiscent of the particular light of the first “grisailles” of the Belgrade period, announcing the “Buffon” period to which Dado already refers in 1976 in *Baby Buffon*.

Бeba Бифон / *Beba Biffon*, 1976
уље на платну / oil on canvas, 200 × 200 cm
збирка Радивоја Дражовића / Radivoje Dražović collection

104

Омаж Фалстрому / *Homage to Fahlström*, 1976
уље на платну / Oil on canvas, 200 × 200 cm
збирка Банићевић / Banićević collection

105

Адамс / Adams, 1977–1978
уље на платну / oil on canvas, 200 × 200 cm
приватно власништво / private collection

106

Без назива / Untitled, 1983
уље на платну / oil on canvas, 241 × 192 cm
збирка Миомира Стаменковића /
Miomir Stamenković collection

107

Бифон, 1984–1987

„Моја најинтимнија, најдубља брига јесте да додам нешто природи, да направим додатак природи, да је не нападам.“ Ова мисао Дада, фасцинираног живим светом од најранијих дана, одражава његову страст према познатом француском природњаку из XVIII века, Жоржу Лују Леклеру де Бифону. Средином осамдесетих година, читање *Историје природе* (1749–1804), кључног дела овог природњака, за Дада се показало као посебно инспиративно. Уметник је користио називе птица које је Бифон проучавао да би именовао своје слике, попут *Le Bambla* и *Le Proyer*, што сведочи о његовом интересовању за орнитологију које датира још из детињства.

Buffon, 1984–1987

“My most profound, innermost preoccupation is to add something to nature, to make an appendix to nature, not to assault it.” This reflection from Dado, fascinated since childhood with the living world, echoes his passion for the famous 18th century French naturalist Georges-Louis Leclerc de Buffon. In the middle of the 1980s, the reading of *Histoire naturelle* (1749–1804), the major work of the naturalist, particularly inspires Dado. The artist borrows the names of birds studied by Buffon to give titles to his paintings: *Le Bambla* [The Wing-banded Wren] and *Le Proyer* [Corn Bunting], titles that show his keen interest in ornithology that dates from his childhood.

Le Vambla, 1987
уље на платну / oil on canvas, 195 × 130 cm
збирка Петра Д. Стојановића / Petar D. Stojanović collection

112

Н. Н. Бифон (H. N. Buffon), 1986
уље на платну / oil on canvas, 195 × 130 cm
приватно власништво / private collection

113

Le Poyer (Emberiza Calandra), 1984
уље на платну / oil on canvas, 162 × 114 cm
приватно власништво / private collection

Нове истраживачке фазе, 1990–2000

Последње године Дадовог стваралаштва, пре него што је преминуо 27. новембра 2010, представљају период великог креативног обнављања. У том периоду често је напуштао свој атеље да би истраживао нове видике стварањем мурала на више локација *in situ*, међу којима је и његова грандиозна *Герника у боји* – *Орпељери*. Истовремено, Дадو интензивно слика, као што доказује серија „Мале зле девојчице“ (Маржу, Елоди итд.) и слике инспирисане *Мемоарима* кардинала Де Реца. Графити и дечји цртежи постају нови елементи који обогаћују и обнављају његов графички израз, који постаје нервознији. Неколико година пре смрти, паралелно са интензивним радом на скулптурама, Дадо се интересује за дигиталне могућности, прво кроз дигиталне колаже у штампарији његове сестре Марије и зета Деја Бајачића, а затим 2008. године кроз креацију веб-сајта *Syndrome Dado*, „виртуелни антимузеј“, где врши тестаментарну реинтерпретацију свог стваралаштва.

New explorations, 1990–2000

The last years of Dado's production, who passes away on 27 November 2010, are a period of great creative rejuvenation in the artist's career. He regularly leaves his studio to explore new horizons, making murals in several *in situ* locations – among them his masterly “Guernica in colours”, *Les Orpellières*. In parallel, Dado carries on working intensively, as shown in the series of *Méchantes Petites Filles* [Mean Little Girls] (*Marjou*, *Élodie*, etc.) and his paintings inspired by the *Memoirs* of Cardinal de Retz. Graffiti and children's drawings are many modes of expression that enrich and revitalise his graphic work, whose style is more vigorous now. A few years before his death, in parallel with an important sculptural practice, Dado takes an interest in the possibilities of the digital, first with digital collages made at the printing press of his sister Marija and his brother-in-law Dejo Bajačić, then with the creation, in 2008, of the internet site *Syndrome Dado*, a “virtual anti-museum”, in which he makes a testamentary re-reading of his oeuvre.

Atma, 1988
уље на платну /
oil on canvas, 200 × 120 cm
збирка Зорана Поповића /
Zoran Popović collection

Сећања кардинала Реца /
Memoirs of Cardinal de Retz, 1992
уље на дасци / oil on panel, 251 × 122 cm
збирка Радивоја Дражовића /
Radivoje Dražović collection

Портрет С.Р. /
Portrait of Ms. S.R., 1994
уље на дасци / oil on panel, 250 × 122 cm
збирка Радивоја Дражовића /
Radivoje Dražović collection

Елоди, серија Зле мале девојчице /
Élodie (Mean Little Girls series), 1996
 уље на дасци / oil on board, 246 × 121,5 cm
 збирка Таре Перковић / Tara Perković collection

Маржу, серија Зле мале девојчице /
Marjou (Mean Little Girls series), 1996
 уље на дасци / oil on panel, 246 × 121,5 cm
 збирка породице Крстоношић / Krstonošić collection

Без назива (Лист Марије Лорет) /
 Untitled (Maria Lauret's Sheets series), circa 2000
 уље и колаж на папиру / oil and collage on sheet,
 243 × 130 cm
 приватно власништво / private collection

Нос Жобура / Le Nez de Jobourg, 1998
 уље и колаж на платну / oil and collage on canvas,
 300 × 130 cm
 приватно власништво / private collection

Дато, 28. јун 1985.
Фото: Доминго Ђурић
Dado, June 28, 1985
Photo: Domingo Djuric

1933: Миодраг Ђурић, познатији као Дато, рођен је 4. октобра 1933. у Цетињу, у Црној Гори (Краљевина Југославија), некадашњој краљевској престоници, која наликује на село окружено планинама. Син професорке биологије Вере Кујачић и болничара Ранка Ђурића, Дато је треће од петоро деце – двају синова и трију ћерки. Породица Кујачић потиче из Херцеговине и има дугу традицију лекара и интелектуалаца, укључујући и претке војне професије. Дадов ујак, сликар Мирко Кујачић, боравио је двадесетих година XX века у Француској, где је похађао уметничку академију Андреа Лота. Дадов деда по мајци, Јован Кујачић, био је први лекар хигијеничар у Црној Гори, преводилац античких текстова (Хомера, грчких лекара) и руских књижевних дела (Толстоја). Очева породица, Ђурићи, била је позната као занатлијска породица обућара, чији су се женски чланови истицали у везењу. Породица је живела у кући на главном тргу у Цетињу, али је водила скроман и тежак живот.

1933: Miodrag Đurić, known as Dado, was born on 4 October 1933 in Cetinje, Montenegro (Kingdom of Yugoslavia), former royal capital looking like a village, surrounded by mountains. The son of a biology professor, Vjera Kujačić, and a nurse manager, Ranko Đurić, he is the third of five siblings, two boys and three girls. The Kujačić family is an old family of doctors and intellectuals originally from Herzegovina, with some military ancestors too. Dado's maternal uncle, Mirko Kujačić, a painter, lived in France in the 1920s, and attended the academy of André Lhote. The maternal grandfather, Jovan Kujačić, was the first hygienist doctor in Montenegro, as well as the author of translations of classic texts (Homer, Greek doctors) and texts from Russian literature (Tolstoy). On the father's side, the Đurićs were a family of shoemakers and also counted some famous women embroiderers. Settled in a house overlooking Cetinje's main square, the family experiences material difficulties.

др Јован Кујачић и његова ћерка Вјера, Дадови деда и мајка, око 1910
Dr Jovan Kujačić and his daughter Vjera, Dado's grandfather and mother, circa 1910

Партизани – Црногорац Гојко Крушка и Албанац Муса Бутто Хоџић – које су немачки нацисти обесили у Цетињу 13. јануара 1944
The bodies of two partisans – Montenegrin Gojko Kruška and Albanese Musa Buto Hodžić – hung by the Nazis in Cetinje on January 13th, 1944

1941: Током италијанске окупације, породица Ђурић спријатељује се с италијанским официром који Даду показује репродукције дела ренесансних уметника. Вероватно у том периоду Миодраг, већ заљубљеник у цртање, ствара свој први мурал у породичној кући – приказ двеју птица. Мајка га зове Дадо – надимак који ће касније узети као уметничко име, потписујући своја дела као Миодраг Дадо Ђурић. Она му предвиђа и велику сликарску каријеру: „Бићеш Волт Дизни сликарства.“ Његов старији брат, Божидар, такође се бавио сликарством.

1943: Након капитулације Мусолинијеве Италије, Црна Гора пада под немачку нацистичку окупацију. Услови живота постају све тежи.

1941: Italian occupation. The family makes friends with an Italian officer who shows Dado reproductions of paintings by Renaissance artists. It is undoubtedly in the same period that Dado, who already shows a strong interest in drawing, makes his first mural in the family home, representing two birds. His mother calls him Dado – a nickname he takes as his artist name, signing his first paintings and drawings Miodrag Dado Đurić – and predicts he will have a great future as a painter: “You will be the Walt Disney of painting”. Dado's elder brother, Božidar, also paints.

1943: Following the collapse of Mussolini's Italy, Montenegro is occupied by the Nazis. Life conditions gradually become harder.

Дадо са својим ујаком Мирком Кујачићем, Ерувал, 1967
Dado with his maternal uncle, Mirko Kujačić, Hérouval, 1967

1944: Јануар: немачки нацисти у Цетињу стрељају два члана покрета отпора.

1945: Дадова мајка умире при порођају у својој четрдесет и другој години. Беба, девојчица, неће живети дуже од два месеца. Јулија Бастаћ, Дадова тетка с очеве стране, брине о четворо сирочади.

Око 1945–1947: Дадо одлази у Словенију, у Љубљану, барокни град некадашњег Аустроугарског царства, код свог ујака, сликара Мирка Кујачића, чији атеље, смештен у парку Тиволи, редовно посећује. Открива модерну уметност кроз једно издање магазина *Лајф* (Life) – Френсис Бејкон, Иван Олбрајт, Бен Шан – и филм Алберта Левина, *Портрет Доријана Греја* (1945).

1944: January: two resistant fighters are hung by the Nazis in Cetinje.

1946: Death of Dado's mother at the age of forty-two, while giving birth. The baby, a little girl, followed her two months later. Julia Bastać, the paternal aunt, looks after the four orphans.

Around 1945-1947: Dado leaves for Ljubljana, in Slovenia, a baroque town of the former Austro-Hungarian empire, to stay with his uncle, the artist Mirko Kujačić, whose studio, located in the Tivoli park, he regularly visits. He discovers modern art in an issue of *Life* magazine – Francis Bacon, Ivan Albright, Ben Shahn – and the film of Albert Lewin, *The Portrait of Dorian Gray* (1945).

Дато (десно, у белој кошуљи)
у Академији за ликовне уметности
у Херцег Новом, око 1948
Dado (right, white shirt)
at the Herceg-Novi Fine Art Academy,
circa 1948

Око 1948–1952: Враћа се у Црну Гору. Похађа Уметничку школу у Херцег Новом, у новој републици Црној Гори у федерацији социјалистичке Југославије; његов ујак Мирко Кујачић један је од предавача. Дато се спријатељује са Урошем Тошковићем, уметником врло специфичног стила, на граници ар брута. Учествоје у реставрацији фресака у манастиру Морача.

Око 1952–1953: Долази у Београд. Смештен код тетке у центру града, Дато прави атеље у поткровљу и наставља школовање на Академији ликовних уметности, где је био у класи професора Марка Челебоновића, српског уметника који је имао солидну каријеру у Француској и који га посебно охрабрује у његовом раду. Више свезака из београдске епохе (бивша колекција

Around 1948-1952: Return to Montenegro. From 1950, Dado studies at the Fine Arts school of Herceg-Novi, in the brand new republic of Montenegro, in socialist Yugoslavia; his uncle Mirko Kujačić teaches there. Dado becomes friend with Uroš Tošković, an artist making very original works close to art brut. He takes part in the restoration of frescoes in the Morača Monastery.

Around 1952-1953: Arrives in Belgrade. Boarding at his maternal aunt's in the centre of the city, Dado sets up a studio in the attic, and continues his training at the Fine Arts Academy, where he studies under Marko Čelebonović, a Serbian artist who had a good career in France and who encourages him in his practice. In several

Дато, портрет, Бранибор Дебељковић,
Београд, око 1955
Portrait of Dado by Branibor Debeljković,
Belgrade, circa 1955

Јернеја Вилфана) сведочи о тим годинама и његовом пријатељству с будућим члановима групе Медиа, Леонидом Шејком и Тошковићем. Дато је такође веома близак са рођаком Тупом Вукотићем, студентом Архитектонског факултета, који му доноси архитектонске планове на чијим полећинама Дато црта.

1955: Током боравка у Београду, Хенри Мур примећује Дадово дело и нуди му стипендију за студијски боравак у Лондону, али се касније преомишља; наводно су га припадници Комунистичке партије одвратили од реализације овог пројекта због Дадове лоше репутације. Током званичне посете лидера СССР Никите Хрушчова крајем маја Дато проводи две или три недеље у затвору, заједно с другим

notebooks from the Belgrade period (former collection of Jernej Vilfan), those years and his friendship with future members of the group Mediala, like Leonid Šejka and Tošković, clearly show through. Dado is also very close to his cousin Tupa Vukotić, a student at the Architecture School who provides him with architectural plans on the back of which he draws.

1955: During a stay in Belgrade, Henry Moore notices his work, and offers him a bursary to study in London, before changing his mind, the apparatchiks having persuaded him to not carry through with that plan because of Dado's bad reputation. Put in prison for two to three weeks with other marginals in Belgrade (among them his cousin Tupa) during an official visit of

маргиналцима из Београда (међу којима је и његов рођак Тупа). По изласку из затвора, Дадо ствара дело *Бициклиста*, на платну од ланене тканине узете са душека из болнице у Цетињу, које му је обезбедио његов отац, запослен у тој установи.

1956: Прва изложба у Салону у Ријеци (Хрватска) заједно с француским уметницима. Југословенска држава први пут откупљује његово дело (*Смак свијета*). Марко Челебоновић помаже Даду око одласка у Париз, где стиже 15. августа. Недуго по доласку, након што се окушао у разним грађевинским пословима, Дадо ради и живи у литографском атељеу Жерара Патриса, зета композитора Пјера Шефера, где упознаје Жана Дибифеа и Матаа.

1958–1959: Џејмс Спајер, који ће касније постати кустос Института уметности у Чикагу, купује Дадову прву слику. Калиновски и Дибифе га упознају са Данијелом Кордијеом, који постаје његов трговац уметнинама. Прва самостална изложба одржава се у јесен 1958. у Галерији Данијела Кордијеа. Дадо одлази из Париза и сели се у напуштени биоскоп у Курсел-ле-Жизору, где се потпуно посвећује сликању и цртању. Почиње да ствара прве „минералне“ слике. Упознаје Жака Дошеа, Жана Девана, Франсоа и Жермен де Лиенкур, и Бернара Рекишоа, још једног уметника из Кордијеове галерије. Услед депресивне епизоде, Дадо проводи два месеца у болници Сен-Антоан, где му Рекишо редовно долази у посету и доноси свеске за цртање.

1960: Дадо се сели у стари млин у Ерува-

Khrushchev at the end of May. Out of prison, Dado makes *The Cyclist* on a linen canvas taken from a mattress of the hospital in Cetinje that was provided by his father, who works there.

1956: First exhibition at the Salon in Rijeka (Croatia) alongside French artists. First acquisition by the Yugoslav State: *The End of the World*. Marko Čelebonović helps him leave for Paris, where he arrives on 15 August. Shortly after his arrival, after working on building sites, Dado works and sleeps at the lithograph studio of Gérard Patris, the son-in-law of the composer Pierre Schaeffer, where he meets Jean Dubuffet and Matta.

1958-1959: James Speyer, who will eventually become curator at the Art Institute of Chicago buys his first painting. Kalinowski and Dubuffet arrange a meeting with Daniel Cordier who becomes his dealer. First solo exhibition at the Galerie Daniel Cordier in autumn 1958. Dado leaves Paris to settle in an abandoned cinema in Courcelles-lès-Gisors, where he can devote himself exclusively to painting and drawing. First “mineral” paintings. He meets Jacques Dauchez, Jean Dewasne, François and Germaine de Liencourt and Bernard Réquichot, another artist at the Galerie Daniel Cordier. He is hospitalised for two months at the Saint-Antoine hospital, suffering from depression. Réquichot comes to see him regularly and brings him sketchbooks for drawing.

Бициклиста, 1955

Уље на платну, 84,5 × 69 cm

Центар Помпиду, Национални музеј модерне уметности, Париз

Донација Данијел Кордије, 1989

The Cyclist, 1955

Oil on canvas, 84,5 × 69 cm

Centre Pompidou, Musée national d'art moderne, Paris

Donation Daniel Cordier, 1989

© Centre Pompidou, MNAM-CCI/Philippe Migeat/Dist. GrandPalaisRmn

Крај света, 1955–1956
Уље на платну, 49 × 59 cm
Национални музеј Црне Горе
Фото: Лазар Пејовић

The End of the World, 1955–1956
Oil on canvas, 49 × 59 cm
National Museum of Montenegro
Photo Lazar Pejović

Дато и Данијел Кордије, Париз, март 1964
Dado and Daniel Cordier, Paris, March 1964
Дато, Ерувал, 1961, Фото: Јанис Сенакис
Dado, Hérrouval, 1961, Photo Iannis Xenakis

лу, близу Жизора, захваљујући помоћи Данијела Кордијеа. Бернар Рекишо га редовно посећује викендом. Заједно одлазе у кланицу у Ла Белеу, неколико километара од Ерувала, да сакупљају кости, које Рекишо користи у својим реликвијарима, а Дато у својим првим скулптурама. Следи изложба у Галерији Данијела Кордијеа у Франкфурту. Дато учествује и у две изложбе Анти-процес, које су организовали Ален Жуфроа и Жан-Жак Лебел у знак подршке Франсиу Жансону, вођи „мреже подршке“ партији Фронт Националног ослобођења Алжира, чија књига *Наш рат*, објављена код Едисјон де Минуи, постаје предмет судског процеса.

1960: Dado settles in an old mill in Hérrouval, near Gisors, with the help of Daniel Cordier. Bernard Réquichot comes to see him often at the end of a week. Together they go to the slaughterhouse at la Bellée, a few kilometres from Hérrouval, to collect bones that Réquichot uses in his reliquaries and Dado in his first sculptures. Exhibition at the Galerie Daniel Cordier in Frankfurt. Dado takes part in two “Anti-trial” exhibitions organised by Alain Jouffroy and Jean-Jacques Lebel in support of Francis Jeanson, the leader of the “support network” at FLN, whose book, *Notre guerre*, published by Éditions de Minuit, is on trial.

Велико имање. Посвета за Бернара Рекишоа, 1962–1963
Уље на платну, 195 × 392 cm
Центар Помпиду, Национални музеј модерне уметности, Париз
Донација Данијел Кордје, 1989

The Big Farm. A Tribute to Bernard Réquichot, 1962–1963
Oil on canvas, 195 × 392 cm
Centre Pompidou, Musée national d'art moderne, Paris
Donation Daniel Cordier, 1989
© Centre Pompidou, MNAM-CCI/Béatrice Hatala/Dist. GrandPalaisRmn

Ерувал, Фото: Доминго Ђурић
Hérouval, Photo Domingo Djuric

Дато, Хеси и Јасфаро, Ерувал, 1963, Фото: Дик Шерман
Dado, Hessie and Yasfaro, Hérouval, 1963, Photo Dick Sherman

1961: Ерувал посећују Јанис Сенакис и Лик Ферари, које је Дато упознао код Патриса. Дубоко је погођен самоубиством Бернара Рекишоа у децембру, које се догодило дан пре отварања његове изложбе. Заједно с Јоландом Фјерв, Дато је једини уметник из Кордијеове галерије који му одаје почаст уметничким делом. Те године организована је још једна Дадова изложба у Галерији Данијела Кордијеа.

1962: Поводом своје прве изложбе на америчком тлу, коју је у марту организовала Галерија Кордије-Екстрем, Дато проводи три месеца у Њујорку и тамо упознаје Хеси. Она му се придружује у Француској у јулу исте године, а Дато постаје очух њене двоје деце, Јасфароа и Доминга. Током боравка у Америци, Дато открива дело *Фарма* (1921–1922) Хуана Мироа у

1961: Iannis Xenakis and Luc Ferrari, met at Patris' studio, visit him in Hérouval. Dado is deeply affected by the suicide of Bernard Réquichot in December, which happened on the eve of the opening of the latter's exhibition. With Yolande Fièvre, he is the only artist of the Galerie Cordier to pay him homage with a painting. That year he exhibits again at the Galerie Daniel Cordier.

1962: On the occasion of his first exhibition on American soil, organised in March by the Galerie Cordier-Ekström, Dado spends three months in New York and meets Hessie. She joins him in France in July of the same year, and Dado adopts her two children, Yasfaro and Domingo. During his stay in the USA, he discovers *The Farm* (1921–1922) by Joan Miró at

Дато и Ален Контру,
Ле гутијар, око 1967
 Dado and Alain Controu,
 Les Gouptières, circa 1967

Дато у свом атељеу, Ерувал, 1968, Фото: Ален Зинг
 Dado in his studio, Hérouval, 1968, Photo Alain Zingg
 Дато ради на литографском камену, Ерувал, 1968, Фото: Ален Зинг
 Dado working on a lithographic stone, Hérouval, 1968, Photo Alain Zingg

њујоршком Музеју модерне уметности (МоМА), које назива „фетиш-сликом“. По повратку у Ерувал завршава *Велику фарму*, омаж Бернару Рекишоу, започет крајем претходне године. У Ерувалу га посећују Ханс Белмер и његова партнерка Уника Цирн. Дато се спријатељује са Ејвином Фалстремом, једним од уметника Галерије Кордије, који је живео на неколико километара од Ерувала. Дато му након његове преране смрти 1976. редовно одаје почаст у својим делима.

1964: Последња изложба у Галерији Данијела Кордијеа, која убрзо након тога бива затворена.

1965: Ханс Белмер доводи у Ерувал Андреа-Франсоа Петија, трговца Далије-

МоМА, which he calls a “fetish painting”, and on his return to Hérouval, he begins working on *The Large Farm. Homage to Bernard Réquichot*. Visit of Hans Bellmer and his partner Unica Zürn to Hérouval. Dado becomes friends with Öyvind Fahlström, one of the artists at the Galerie Cordier, who lives a few kilometres from Hérouval. Dado will regularly pay tribute to him in his works following his premature death in 1976.

1964: Last exhibition at the Galerie Daniel Cordier which announces, shortly after, its closure.

1965: Hans Bellmer takes André-François Petit, Dalí’s dealer, to Hérouval. They collaborate until 1970. Birth of Yanitza,

вим уметнинама, са којим Дато сарађује до 1970. године. Рођење Јанице, којој Уника Цирн постаје кума. Почиње нова фаза у Дадовом сликарству; његова техника постаје посве глатка.

1966: Паралелно са својим интензивним сликарским радом, Дато ствара прву гравуру код Жоржа Визаа, где упознаје Алена Контруа, штампара са којим ће сарађивати на израдама гравура.

1967: Дато наставља да се бави гравирањем, израђујући двадесет и пет плоча уз помоћ Алена Контруа.

1968: Француска држава први пут откупљује његова дела: слике *Ерувал* (1967) и *Велика фреска* (1966), које улазе у колек-

whose godmother is Unica Zürn. New phase in his painting, which shows a really smooth technique.

1966: Parallel to his intense activity as a painter, Dado makes his first engraving at Georges Visat’s studio, where he meets Alain Controu, his future copper-plate printer.

1967: Dado carries on engraving. He produces twenty-five plates with Alain Controu’s assistance.

1968: First acquisition by the State: a painting, *Hérouval* (1967) and a *Large Fresco* (1966) enter the collection of Fonds national d’art contemporain. On a press set up in his studio, Dado makes

Ла траксьон, Ерувал,
крај 70-их
La Traction, Hérouval,
end of the 70's

цију Националног фонда савремене уметности (Centre national d'art contemporain – Cnac) у Паризу. У свом атељеу, на властитој преси, Дадо израђује неколико литографија за пројекат „анатомске књиге“, који остаје недовршен. Рођење Малколма. Мишел Лејрис посећује његов атеље, а Ролан Пенроз купује слику. Дадо израђује свој аутомобил „Предња вуча“ прекривен осликаним костима, који ће бити приказан на ретроспективној изложби у Националном центру савремене уметности две године касније.

1970: Ретроспективна изложба у Националном центру савремене уметности у Паризу, коју организују Марсел Било и Жермен Вијат. Стедејлик музеј у Амстер-

several lithographs for a project on an “anatomy book” that will not be published. Birth of Malcolm. Michel Leiris visits his studio. Roland Penrose buys a painting from him. Creation of *La Traction*, a front-wheel drive covered in painted bones that will be shown in the retrospective at Centre national d'art contemporain two years later.

1970: Retrospective at Centre national d'art contemporain (Cnac) in Paris organised by Marcel Billot and Germain Viatte. Stedelijk Museum in Amsterdam acquires three paintings: *The Great Plant Police* (1969), *Green Europe* (1969) and *The Male Nurse* (1969). Acquisition of *Great Blue*

Дадо на ретроспективној изложби у
Националном центру за савремену уметности,
Париз, јануар 1970
Dado at the Centre national d'art
contemporain retrospective, Paris, January 1970

даму откупљује три слике: *Велика биљна полиција* (1969), *Зелена Европа* (1969) и *Болничар* (1969). Париски Национални фонд савремене уметности купује једну слику из циклуса „Плаве велике плаже“.

1971: У августу, први повратак у Црну Гору од одласка у Француску 1956. године. Слика *Базен* улази у колекцију холандског Музеја Бојманс ван Бенинген у Ротердаму. Проводи време на Корзици, у одмаралишту доктора Хофмана, са породицом Булоа, колекционарима. Они га упознају са Жаном-Франсоом Жежером, чиме започиње петогодишња сарадња са Галеријом Жан-Бише. Изложба у Галерији Терез Русел у Перпињану представља двадесет и пет гравура израђених 1967. уз помоћ Алена Контруа, прва посвећена овом аспекту његовог рада.

Beach by the Fonds national d'art contemporain.

1971: In August, first return journey to Montenegro since his arrival in France in 1956. *The Swimming Pool* enters the collections of Musée Boijmans van Beuningen in Rotterdam. Sojourns in Corsica, at the holiday camp of Dr Hoffman with the collectors, the Boulois couple. They introduce him to Jean-François Jaeger. He begins a collaboration with the Galerie Jeanne-Bucher which will last five years. Exhibition at the Galerie Thérèse Roussel in Perpignan of twenty-five engravings made in 1967 with the assistance of Alain Controu. It is the first event showing this new aspect of the artist's work.

Дато слика британске гробнице и гробље Монмартр, Ерувал, 1971
Dado painting *British Graves and Montmartre Cemetery*, Hérouval, 1971

1972: Учествоје на изложби 60–72, два-наест година савремене уметности у Француској у Гран Палеу. Посвећује се гравури, уз подршку Жана-Франсоа Жежера и уз савете Алена Контруа. Изгравирао је тридесет и пет плоча, које објављује Галерија Жан-Бише. Примерци његових радова депоновани су у Одељењу за бакропис Националне библиотеке Француске. Набавља два дела *Беле намирнице* Робера Малавала, пријатеља уметника. Рођење Амарант.

1974: Друга ретроспектива, искључиво посвећена сликама, одржана је у Музеју Бојманс ван Бенинген у Ротердаму. *Пут крста* (1973) улази у колекцију америчког Музеја Универзитета Брендајс код Бостона. Придружује се медицинској

1972: Dado takes part in the exhibition “60-72, douze ans d’art contemporain en France” which takes place at the Grand Palais. He devotes more and more time to engraving, encouraged by Jean-François Jaeger and still assisted by Alain Controu. Thirty-five plates are engraved and will be edited by the Galerie Jeanne Bucher. Proofs are deposited by the artist at the Département des estampes at the Bibliothèque nationale. Purchase of two *White Foodstuffs* by Robert Malaval, a friend. Birth of Amarante.

1974: Second retrospective, paintings exclusively, at the Musée Boijmans van Beuningen in Rotterdam. *The Way of the Cross* (1973) enters the collections of the Rose Art Museum of Brandeis University,

Дато у свом атељеу, Ерувал, 1971.
Dado in his studio, Hérouval, 1971

Дато у Централној Африци са Пигмејом, током медицинске мисије др Жоржа Жежера, 1974,
Љубазношћу Galerie Jeanne Bucher Jaeger
Dado in Central Africa with a Pigmy, during a medical mission of Dr Georges Jaeger, 1974
Courtesy Galerie Jeanne Bucher Jaeger

мисији доктора Жоржа Жежера, брата Жана-Франсоа Жежера, код Пигмеја у Централноафричкој Републици. Почиње сарадњу са браћом Жаном и Жилијеном Абербахом, власницима галерије у Њујорку.

1975: Израђује четрнаест литографија које штампа Пјер Баде и издаје Пит Може у портфолију *Дерматологија*.

1976: Поклања *Диптих из Ерувала* (1975–1976) Центру Помпиду. У сарадњи с Аленом Контруом, гравира петнаест плоча за илустровање *Књиге о Јову* између 1976. и 1978. Пошто није нашао издавача, 1979. године одлучује да „развали *Књију о Јову*“, преправљајући цео тираж тако што га сече,

near Boston. Dado accompanies a medical mission led by Dr Georges Jaeger, the brother of Jean-François Jaeger, to the Central African Republic, among the Pygmies. He begins collaborating with the brothers Jean and Julian Aberbach, whose gallery is in New York.

1975: Makes fourteen lithographs printed by Pierre Badey and published by Piet Moget in a portfolio (*Dermatologie*).

1976: Dado donates *Hérouval Diptych* to the Centre Pompidou, a painting made between 1975 and 1976. In collaboration with Alain Controu, he engraves, between 1976 and 1978, fifteen plates to illustrate the *Book of Job*. Because he could not find a publisher, Dado confesses later having

Ерувал, диптих, 1975–1976
Уље на платну, 263 × 394 cm, свака по: 263 × 197 cm
Центар Помпиду, Национални музеј модерне уметности, Париз
Поклон уметника, 1976

Hérouval Diptych, 1975–1976
Oil on canvas, 263 × 394 cm. Each pannel: 263 × 197 cm.
Centre Pompidou, Musée national d'art moderne, Paris
Gift of the artist, 1976
© Centre Pompidou, MNAM-CCI/Christian Bahier et Philippe Migeat/Dist. GrandPalaisRmn

поново саставља и прерађује гвашем како би створио серију колажа, технику коју је посебно заволео последње две године, уз подршку Жана-Франсоа Жежера (*Касапин Светог Николе*, 1974, *Мејфер Хаус*, 1974). Објављује се прва едиција *Азбука*, збирка од 176 поема у 11 стихова Жоржа Перека, у издању Галилеја, са 21 Дадовим цртежом тушем и једном црно-белом гравуром. Касније, 1985, обнавља те цртеже у боји за ново издање.

1977: *Диптих из Монжавула* (1976–1977) улази у колекцију Соломон Р. Гугенхајм музеја у Њујорку.

1978: Скалер фондација поклања Центру Помпиду Дадово дело *Лимбо* (1958–1959), познато под насловом *Масакр невиних*. Током осамдесетих Дадо се интензивно посвећује графичкој уметности: цртежи, гравуре и колажи.

1980: Почиње сарадњу с Билом Жентијем, мајстором бакрописа у Монжавулу.

1981: Изложба цртежа и колажа, коју организује Кристијан Деруе у Кабинету за графичку уметност Центра Помпиду, Националног музеја савремене уметности. На захтев „Пријатеља Музеја“, Дадо ствара диптих техником суве игле. Током целе године (лето 1981 – јесен 1982), ради у атељеу Лакуријер-Фрело у Паризу, где гравира тринаест бакарних плоча од којих настаје стотинак отисака.

wanted to “smash the Book of Job” by reworking the whole print with gouache before cutting it up in 1979 to made a series of collages, a technique he had been enjoying for the previous two years, encouraged by Jean-François Jaeger (*The Butcher of Saint Nicholas*, 1974, *Mayfair House*, 1974). Publication of the first edition of *Alphabets*, a collection of 176 poems in eleven verses by Georges Perec, at Éditions Galilée (Michel Delorme), which he illustrates with 21 drawings in Indian ink and an engraving in black. Dado will rework those drawings in colour for a subsequent edition published in 1985.

1977: *Montjavoult Diptych* (1976-1977) enters the collections of Solomon R. Guggenheim Museum in New York.

1978: The Scaler Foundation donates to the Centre Pompidou a work by the artist, *Limbo* (1958-1959), known by the title *The Massacre of the Innocents*. Until the 1980s, Dado essentially devotes himself to the graphic arts: drawing, engraving and collage.

1980: Dado begins working at the studio of Biel Genty, an intaglio printer based in Montjavoult.

1981: Exhibition of drawings and collages organised by Christian Derouet at the Cabinet d'art graphique at the Centre Pompidou, Musée national d'art moderne. At the request of the “Amis du Musée”, Dado makes a diptych in drypoint. For the whole year (summer 1981-autumn 1982) he

Дадо ради на бакрорезу у атељеу Била Жантија, Лијанкул-Сен-Пјер, 1980, фото: Доминго Ђурић
Dado working on a copper plate at the studio of Biel Genty, Liancourt-Saint-Pierre, 1980, Photo Domingo Djuric

Један од цртежа Дада у књизи Georges Perec, *Alphabets* (Париз: 1976), фото: Доминго Ђурић
One of the drawings by Dado in the book of Georges Perec, *Alphabets* (Paris: Gallilée, 1976), Photo Domingo Djuric

1982: Доктор Жозеф Кац иницира Дадову сарадњу са Галеријом Бобур. Започиње серију Бифон инспирисану делом чувеног природњака.

1983: Добија Велику награду за страну графику у Варни (Бугарска). Породично путовање у Варну, Софију па затим у Истанбул, где посећује гробље описано у делима Жерара де Нервала, једног од Дадових омиљених аутора.

1984: Ретроспектива његових радова за период од 1961. године у Музеју Енгр у Монталбану. Умире Анри Мишо, уметник кога је Дадо изузетно ценио.

1985: Објављује библиофилско дело *Јазбина Франца Кафке*.

works at the Lacourière-Frélaut studio in Paris, where he engraves thirteen copper plates that produce a hundred or so 'states'.

1982: Dr Joseph Katz initiates Dado's collaboration with the Galerie Beaubourg. Beginning of the series *Buffon* following the reading of the work of the famous naturalist.

1983: Grand Prix (for foreigners) for engraving at Varna (Bulgaria). Travels with the family to Varna, Sofia, then Istanbul, where he visits the cemetery described by Gérard de Nerval, one of his favourite authors.

1984: Retrospective of his works from 1961 at the Musée Ingres in Montauban. Death of Henri Michaux, for whom Dado had a lot of respect.

Пријатељи музеја (Центар Помпиду), диптих, принт, Ерувал, 1981, Центар Помпиду, Библиотека Кандински, Париз
Prints of the dry-point diptych for "Les Amis du Musée" (Centre Pompidou), Hérouval, 1981, Centre Pompidou, Mnam-Cci, Bibliothèque Kandinsky, Paris

Дадо у свом атељеу, Ерувал, око 1988, фото: Доминго Ђурић
Dado in his studio, Hérouval, circa 1988, Photo Domingo Djuric

1986: Ретроспектива његових графичких радова у Артотеци у Тулузу. Први пут открива Азију током путовања на Тајланд са најстаријом ћерком Јаницом.

1987: Наставља читање Бифонових дела. Ствара десетине осликаних столица, које преплављују његов атеље. Такође слика велике слике попут *Велики Војвода*, *Азурин*, *Сизерен* и *Бифонове ливнице*. Спријатељује се са писцем Клодом Лујем-Комбеом, и илуструје његово дело *Вакуоле*.

1988: Спријатељује се са Пјером Бетанкуром, блиским пријатељем Анрија Мишоа, који пише текст за каталог Дадове изложбе „Прејарирани Бифон“,

1985: Publication of a collector's book, *Le Terrier*, by Kafka.

1986: A retrospective exhibition of his engraved work is presented at the Artothèque in Toulouse. Discovery of Asia with a trip to Thailand with Yanitza, his elder daughter.

1987: Dado continues reading Buffon. He paints several dozen armchairs which take over the whole studio, as well as large canvases, like *The Eagle Owl*, *The Bluejay*, *The Redpoll*, *The Forges of Buffon*. He becomes friends with the writer Claude Louis-Combet, and illustrates his *Vacuoles*.

1988: Dado becomes friends with Pierre Bettencourt – a close friend of Michaux – who writes for the artist the text for the

Дато у свом атељеу, Ерувал, непосредно након пожара, јесен 1988, фото: Жорж Амаг
Dado in his studio in Hérouval, just after the fire, autumn 1988, Photo: Jorge Amat

посвећене овом природњаку. Те године, на јесен, пожар уништава његов атеље у Ерувалу. Дато већ наредног дана наставља рад и ствара низ полихромних скулптура састављених од предмета и елемената домаћинства уништених у пожару.

1989: Дато добија значајну салу посвећену његовим радовима на изложби донација Данијела Кордијеа у Центру Помпиду. Објављује библиофилско издање *Срећа у злочину* Жила Барбеа д'Орвилија, које садржи петнаест гравура у бакру, акватинти и сувој игли, штампаних на пресама Алена Контруа. На јесен путује у Калкуту са сином Домингом, фотографом.

catalogue of his exhibition in tribute to Buffon, "Taxidermied Buffon". That year also sees the fire in the studio in Hérouval, which happened in the autumn. As soon as the fire is extinguished, Dado goes back to work and makes a series of polychrome sculptures using the daily objects and elements damaged by the fire.

1989: An important room is devoted to Dado during the exhibition of Daniel Cordier's donations to Centre Pompidou. A new collector's book, *Le Bonheur dans le crime* by Barbey d'Aurevilly, published by the Imprimerie nationale and comprising fifteen copperplate etchings, aquatint and drypoint, printed on the presses at Alain Controu's studio. Trip to Calcutta in the autumn with Domingo, his photographer son.

Ле бонер дан ла крим (Барбе Дорвили), литографија
Фото: Тибо Тулмонд

Engraving for *Le Bonheur dans le crime* (Barbey d'Aurevilly)
Photo Thibault Toulemonde

Посвета Данилу Кишу, Прво Цетињско бијенале, 1991, фото: Лазар Пејовић
Tribute to Danilo Kiš, First Cetinje Biennale, 1991, Photo Lazar Pejović

1990: Скулптуре настале после пожара постају предмет посебне изложбе. Сарадња са Пјером Бетанкурот резултира библиофилским издањем под називом *Најлепше реченице француског језика*. Гравуре су израђене на основу постојећих плоча са краја XIX века, које репродукују слике великих уметника. Дадове интервенције на гравурама обогаћене су бојом Алена Контруа помоћу тзв. технике „а ла пупе“.

1991: Непосредно пре избијања рата у Југославији, Дадо, на позив принца Николе Петровића-Његоша, учествује на првом Бијеналу савремене уметности у Цетињу, свом родном граду. Том приликом реализује инсталацију у част недавно преминулог писца Данила Киша. У

1990: The sculptures made after the fire are exhibited as a whole. Collaboration with Pierre Bettencourt which turns into an artist's book, *Les Plus Belles Phrases de la langue française*. The engravings are made from existing plates dating from the 19th century reproducing paintings by Great Masters. Reworked by Dado, they are coloured by Alain Controu using a technique called “à la poupée (with the doll)”.

1991: Shortly before the wars in Yugoslavia broke out, Dado, invited by Prince Nikola Petrovic-Njegosh, takes part in the first Biennial of contemporary art in Cetinje, his native town, where he makes an installation in homage to the writer Danilo Kiš, recently deceased. An “anti-museum” is created, that in 2002 will become Atelier

Дадо и Данило Киш, фото: Марија Бајагић
Dado and Danilo Kiš, Photo Marija Bajagić

том периоду оснива се „Дадов анти-музеј“, који ће 2002. постати Атеље Дадо – резиденција за уметнике и простор за привремене изложбе савремене уметности у организацији Народног музеја Црне Горе. Исте године објављује се монографија Алена Боскеа под називом *Дадо. Универзум без одмора* код издавачке куће Едисјон де ла Диферанс.

1992: Нови библиофилски пројекат, *Поклон језику*, настаје у сарадњи са Клодом Лујем-Комбеом и Аленом Контруом. Објављују се *Дадоморфи* и *дадојати* код издавачке куће Дејрол. Први боравци у департману Авејрон, у месту Без-де-Носак, где се Дадо настањује у породичној кући др Моник Арнал, која је припадала њеној тетци Марији Лоре. Кућа је за-

Dado, an artist residency and space for temporary exhibitions of contemporary art under the responsibility of the National Museum of Montenegro. Publication of the monograph by Alain Bosquet at Éditions de la Différence, *Dado. Un univers sans repos*.

1992: A new book for collectors, *Le Don de langue*, with Claude Louis-Combet and Alain Controu. Publication of *Dadomorphes et dadopathes* at Éditions Deyrolle. First sojourns into the Aveyron, at Bez-de-Naussac, where Dado settles in the family house of Dr Monique Arnal which used to belong to her aunt, Maria Lauret. The house is exchanged for a series of paintings which the Arnal family will eventually donate to the Abbaye de Beaulieu in

Без-де-Носак, око 1994, фото: Клод Лемарје
Bez-de-Naussac, circa 1994, Photo Claude Lemarié

Кухиња амбасаде Четврте Интернационале, Монжаву
Kitchen of the embassy of the 4th International, Montjavoult

мењена за серију слика које је породица Арнал поклонила опатији Болије 2021. године. Дато у кући прави атеље и користи Маријине чаршаве као подлогу за своје слике, као и њене личне предмете за прављење реликвијара. Такође интервенише на школским свескама Пресиције, ћерке његовог пријатеља Џима Стелана.

1993: Дато ради сценографију за Ханделовог Тамерлана за Оперу Карлсруе, у режији Жан-Луја Мартинотија, директора Опере у Паризу.

1994: Усред југословенског сукоба, Дато инвестира у Орпелијере, напуштено винско имање у Серињану, по позиву Андреа Желиа, градоначелника општине. У том

2021. Dado sets up a studio and uses the sheets belonging to Maria Lauret as supports for his paintings as well as her personal objects to create reliquaries. He works on the exercise books of Prescillia, the daughter of his friend Jim Staelen.

1993: Dado produces the sets for *Tamerlano* by Handel, staged by Jean-Louis Martinoty, director of the Opéra de Paris for the Karlsruhe Opera.

1994: In full-blown Yugoslav wars, Dado takes over the Orpellières, a disused wine-making place located in Sérignan, invited by André Gélis, mayor of the commune. The artist regularly stays there until 1999, the date of the inauguration, and creates mural paintings

Ле Орпиље, око 1997
Les Orpellières, circa 1997

Дато слика *Тикала* (1997), сада у колекцијама Центра Помпиду, Националног музеја модерне уметности, Париз
Фото: Џим Стелан

Dado painting *Tikal* (1997), now in the collections of the Centre Pompidou, Musée national d'art moderne, Paris
Photo Jim Staelen

простору, уметник борава редовно до 1999. године, када је имање званично отворено. Ту ствара мурале, скулптуре и уметничке објекте, које Алан Жуффрао описује као „Гернику у боји”. Тако почиње Дадово стваралаштво „ван атељеа”, које ће се наставити у „Амбасади Четврте интернационале” (у Монжавулу), капели Светог Луке (Жизор) и бункеру у Фекану. Његови радови из куће Без-де-Носак изложени су у Музеју Дени-Пиеш у Родезу. Те године, Дато добија значајно писмо од Жила Делеза, који открива његов рад путем репродукција захваљујући доктору Жилу Дегоау.

1995: Наставља сарадњу са Пјером Бетанкурром, а издаје се ново библиофилско дело, *Жути трговци робљем*, у издању Ремија Мора.

and sculpture-objects, a “Guernica in colours” (Alain Jouffroy). Dado begins working “outside the studio”, and continues in that fashion with the Embassy of the 4th Internationale (in Montjavoult), the chapelle Saint-Luc (Gisors) and the blockhouse in Fécamp. Exhibition of the works made in the house of Bez-de-Naussac at Musée Denys-Puech in Rodez. Dado receives a very fine letter from Gilles Deleuze, who has discovered his works from reproductions thanks to Dr Gilles Degois.

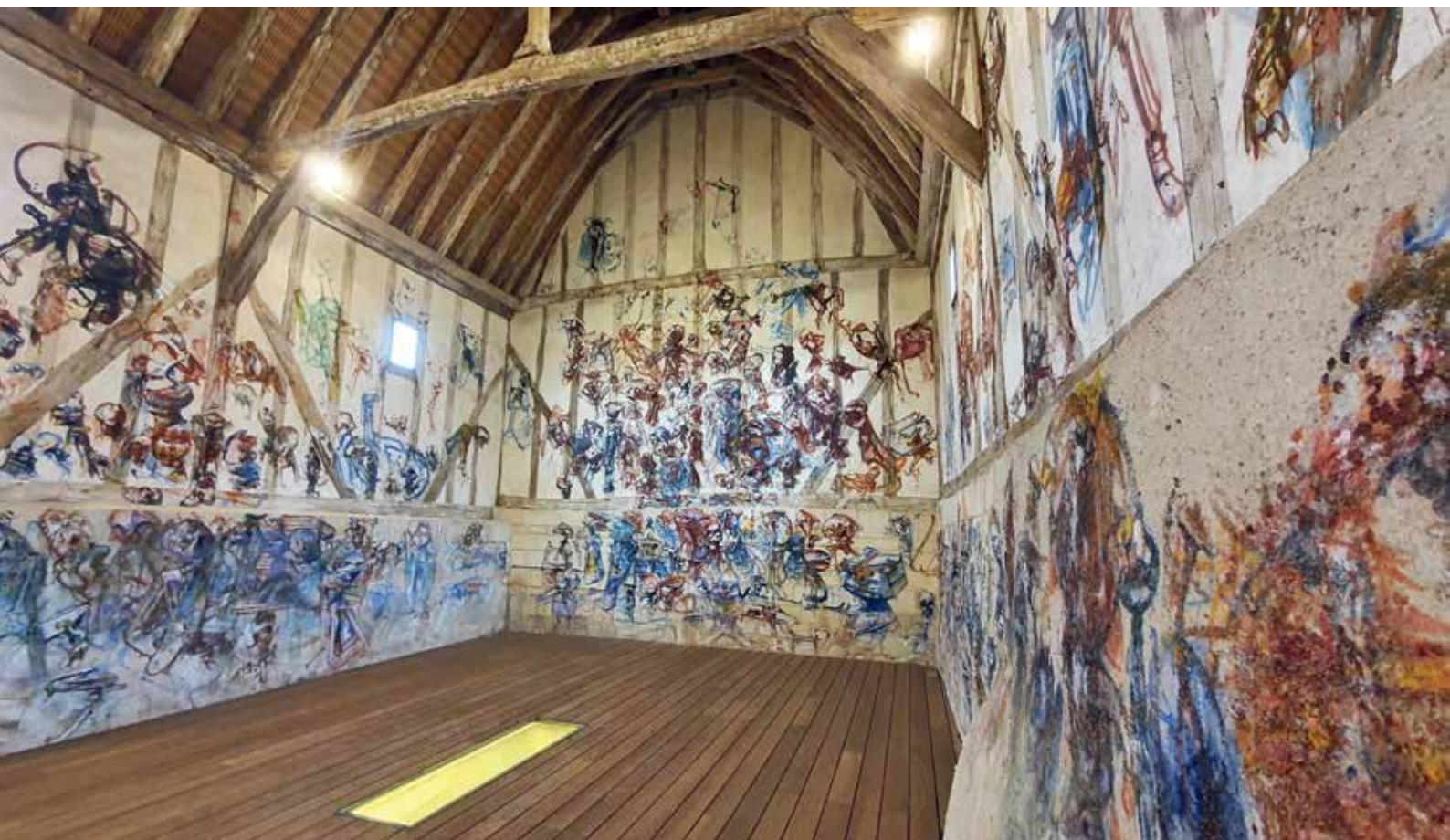
1995: His collaboration with Pierre Bettencourt continues and a new collector's book is published, *Les Négriers jaunes*, by Rémi Maure.

Дато, Ерувал, 1997, фото: Ерве Дует
Dado, Hérouval, 1997, Photo Hervé Duetthe

1996: Ради сценографију и костиме за представу *Ламент над Игнасиом Санчесом Мехијасом* Федерика Гарсије Лорке, у режији Пјера Журдана, која је изведена у фебруару у недавно поново отвореном позоришту Театр Империал де Комптјењ. Дато креира колекцију за Џејмса Грикура, који се налази у притвору у Бовеу, уз помоћ пријатеља уметника, попут Бернара Рансијака, Жерара Фроманжеа и Ероа, у замену за графику коју је специјално направио за ту прилику. У штампарији своје сестре Марије, Дато почиње да прави дигиталне колаже на основу гвашева доктора Жан-Луја Алибера, дерматолога. Такође започиње израду мурала у сарадњи са *стрит-арт* уметником Стефаном Баушом у Амбасади Четврте интернационале у Монжавулу.

1996: Sets and costumes for the stage production of *Llanto por Ignacio Sánchez Mejías* by Federico Garcia Lorca, produced by Pierre Jourdan, and performed in February at the Théâtre Impérial of Compiègne, recently reopened. Dado organises a collection for James Gricourt, detained at the prison of Beauvais, by appealing to artist friends like Bernard Rancillac, Gérard Fromanger and Erró, in exchange for a print he makes especially for the occasion. In the printing studio of his sister Marija, Dado starts making digital collages from gouaches by the dermatologist Dr Jean-Louis Alibert. He also begins making mural paintings with the graffiti artist Stéphane Bausch in the “Embassy of the 4th Internationale” in Montjavoult. Dado starts the

Капела Светог Луке, Жизор, фото: Вил-де-Жизор
Saint Luke Chapel, Gisors, Photo Ville de Gisors

Кућа у Фекампу, фото: Режиc Бокел
The Blockhouse in Fécamp, Photo Régis Bocquel

Почиње серију радова *Мале зле девојчице* (*Méchantes Petites Filles* – MPF).

1997: Током боравка у Гватемали са сином Малколмом, Дадо завршава дело *Тикал*, које следеће године поклања Центру Помпиду. Након продаје Галерије Бобур, започиње сарадњу са Галеријом Рашлен-Лемарје Бобур. Ретроспективна изложба посвећена Робеспјеру одржана је у Центру Нороа у Арасу.

1998: Дадо ствара крчаге и друге керамичке предмете које поставља у апотеку др Мануеле Дифур у Жизору.

1999: Званично отварање Орпелијера. Дадо започиње осликавање капеле Светог Луке (Жизор) у старом лепрозаријуму

series of *Méchantes Petites Filles* (MPF) [Mean Little Girls].

1997: Following a trip to Guatemala with his son Malcolm, Dado completes *Tikal*, a painting he donates to the Centre Pompidou the following year. After the sale of the Galerie Beaubourg, Dado starts collaborating with the Galerie Rachlin-Lemarié Beaubourg. Retrospective dedicated to Robespierre at Centre Noroit, in Arras.

1998: Dado makes pots and other ceramics that he installs in the pharmacy of Dr Manuèle Dufour in Gisors.

1999: Official opening of the Orpellières. Dado starts to paint in the Chapelle Saint-Luc (Gisors), a former leper hospital

Зорзи Ележи, Црногорски павиљон, Венецијанско бијенале, 2009, фото: Доминго Ђурић
 "Zorzi Elegie", Montenegrin Pavilion, Venice Biennale, 2009, Photo Domingo Djuric

из XIII века, на позив Марсела Лармануа, градоначелника Жизора.

2002: Изложба под називом „Дато-Рекишо. Рат нерава“, коју је Дато реализовао са пријатељем Бернаром Рекишоом, отворена је у фебруару у музеју Абатоар у Тулузу. Дато завршава дело *Пресиљине школе*, које 2006. године поклања Центру Помпиду. Ово дело прати серија слика посвећених школи, под називом „Калуп Жила Ферија“, тема која је опседала Дада. Међу тим радовима је и *Ивова школа* (названа по његовом унуку), која се чува у Регионалном музеју савремене уметности Лангедок-Русијон у Серињану. Те године, Дато започиње краткотрајну сарадњу са Галеријом Ален Маргарон, али та сарадња га додатно уверава да убудуће ради изван свих тржишних

dating from the beginning of the 13th century, invited by Marcel Larmanou, mayor of Gisors.

2002: The exhibition with his friend Bernard Réquichot, "Dado-Réquichot. La Guerre des nerfs" opens in February at the Abattoirs in Toulouse. Making of *The School of Prescillia*, donated to Centre Pompidou in 2006. This painting will be followed by a series of paintings on school, "le moule Jules Ferry" that Dado was obsessed with, like *The School of Ivo* (from his grandson's name), kept at Musée régional d'art contemporain Languedoc-Roussillon in Sérignan. Dado starts a short-lived collaboration with the Galerie Alain Margaron, a collaboration that contributes to convince him to work outside the art market system.

Пресиљина школа, 2001–2002
 Уље на платну, 200 × 400 cm

Центар Помпиду, Национални музеј модерне уметности, Париз

Prescillia's School, 2001-2002
 Oil on canvas, 200 × 400 cm

Centre Pompidou, Musée national d'art moderne, Paris
 © Georges Meguerditchian - Centre Pompidou, MNAM-CCI /Dist. RMN-GP

Дато у свом атељеу у Ерувалу, лето 2009, фото: Доминго Ђурић
Dado in his studio in Hérouval, summer 2009, Photo Domingo Djurić

система. У јесен последњи пут борави у Црној Гори поводом велике изложбе посвећене њему у Народном музеју Црне Горе у Цетињу.

2003: Након успешне сарадње са ливцем Режиом Бокелом, Дато започиње рад на бункеру у Фекаму, који је изграђен око 1942. године од стране немачких окупатора. Након што је осликао зидове бункера, поставља бронзане скулптуре израђене од различитих елемената попут глинских боца, фигура Христа, купача, леша мачке, као и познатих мотива као што су жене са шлемом из *Одласка добровољаца из 1792 / Марсељезе Франсоа Рида* или *Нике са Самотраке*.

2004: Почиње сарадњу са Матјеом Месажеом објављивањем библиофилског издања *Једна сесилна јасноћа* у издавачкој кући Фата Моргана, илустрованог са шест оригиналних литографија. Учествоје на изложби поводом стогодишњице листа *Л'Иманите*, под називом *Сто сликара за сто година Хума*.

2005: Објављује књигу *Белешке споља* код Леа Шера, текст Матјеа Месажеа илустрован Дадовим радовима.

2006: Започиње серију *Иренине птице* користећи табле из књиге о орнитологији и репродукције рукописа романа *Француска свита* Ирене Немировски, који се чува у Институту за сећање на савремено издаваштво (l'Institut Mémoires de l'édition contemporaine – IMEC). Донира

Last trip to Montenegro in the autumn for the big exhibition of his work at the National museum of Montenegro in Cetinje.

2003: Following a productive collaboration with the founder Régis Bocquel, Dado takes over the blockhouse at Fécamp, built in 1942 by the occupying German forces. After having painted on the walls, he installs bronzes made from various elements like a gas cylinder, Christ, bather, the corpse of a cat as well as famous motifs like the woman with a helmet from *Départ des volontaires de 1792* by Rude and *The Winged Victory of Samothrace*.

2004: Begins a collaboration with Matthieu Messagier with the publication of a collector's book, *Une clarté sésile*, at Fata Morgana, illustrated with six original lithographs. Takes part in an exhibition for the centenary of the paper *L'Humanité*, "Cent peintres pour les cent ans de l'Huma".

2005: Publication with Léo Scheer of *Notes du dehors*, manuscript by Matthieu Messagier illuminated by Dado.

2006: Produces the series *The Birds of Irène* from the plates of an ornithology book and reproductions of the manuscript of the novel *Suite française* by Irène Némirovsky kept at Institut Mémoires de l'édition contemporaine (IMEC). Deposit of a large quantity of archives at IMEC,

значајан део својих архива ИМЕС-у, захваљујући Иву Шеврефис-Дебјолу, задуже- ном за уметничке фондове.

2007: Национални фонд за савремену уметност купује велико платно *Француска свита* (2006). Књига *Иренине птице* излази код издавачке куће Едисјон де ла Дифе- ранс, са текстовима Клода Луја-Комбеа и Јанице Ђурић. Након коме изазване теш- ком респираторном инсуфицијенцијом, Дадо изражава жељу да буде сахрањен у Кошћелама (Црна Гора), месту удаљеном десетак километара од Цетиња, одакле се пружа поглед на Ријеку Црнојевића и Ска- дарско језеро. Истовремено се одушевља- ва дигиталним технологијама и започиње креирање свог сајта са зетом Паскалом Зидоном, што постаје својеврсно уметнич- ко завештање и реинтерпретација његовог дела.

2008: Дана 31. августа пуштен је у рад званични Дадов сајт Дадов синдром, на страницама <http://www.dado.fr/> и <http://www.dado.me/>. Поводом покретања сајта, Дадо ствара дела специјално за екран ра- чунара, укључујући колаже засноване на фотографијама сина Доминга. Израђује мурале у Ерувалу.

2009: Дадо представља Црну Гору на 53. Бијеналу у Венецији, са колекцијом брон- заних скулптура и платнима са репро- дукцијама фотографија изгорелог атељеа, које је 1989. године снимио Доминго. Из- ложба, под називом „Зорзијеве елегије“, посвећена је успомени на његове премин- уле пријатеље уметнике: Бернара Реки-

thanks to Yves Chevreffils-Desbiolles, in charge of the artists' funds.

2007: Acquisition by Fonds national d'art contemporain of a large format painting, *Suite française* (2006). Publication of *The Birds of Irène* at Éditions de la Différence, with texts by Claude Louis-Combet and Yanitza Djuric. Following a coma caused by a serious respiratory failure, Dado expresses his wish to be buried in Koščele (Montenegro), a hamlet situated some ten kilometres from Cetinje, from where one can see both the river Rijeka Crno- jevića and Lake Skadar. He's passionate about digital, whose possibilities he can see, and creates a website with his son- in-law, Pascal Szidon, a kind of testamen- tary work in which he decides to revisit his whole oeuvre.

2008: Uploading of Dado's official site on 31 August, "Syndrome Dado", on the URL <http://www.dado.fr/> and <http://www.dado.me/>. On that occasion, Dado makes works especially for the screen, among them collages from photographs by Domingo. Makes mural paintings in Hérrouval.

2009: Dado represents Montenegro at the 53rd Biennial in Venice, with a se- ries of bronzes and canvas sheets repro- ducing photos of the burnt studio taken in 1989 by Domingo. Called "Les Élégies Zorzi" [Zorzi Elegies], the exhibition gives him an opportunity to pay homage to all his deceased friends: Bernard Réquichot, Hans Bellmer and Unica Zürn, Robert and Christophe Malaval, Öyvind Fahlström...

Поглед са Кошћела, након Дадове сахране,
3. децембар 2010
Фото: Паскал Зидон
The view from Koščele, after Dado's official funerals,
December 3, 2010
Photo Pascal Szidon

шоа, Ханса Белмера, Унику Цирн, Робера и Кристофа Малавала, и Ејвинда Фал- страма.

2010: У августу, Дадо добија Тринаес- тојулску награду, највише црногорско државно признање. Од 15. септембра до 31. октобра, девет великих платна, посебно креираних за ову прилику, из- ложено је у црногорском павиљону на Светској изложби у Шангају. Почетком новембра, ICOM-UNESCO препознаје Дадов сајт као музејску институцију и додељује му право на домен највишег нивоа „museum“, који је до 2018. године био намењен искључиво за музеје. Вер- зија сајта на енглеском језику пуштена је у рад на адреси <http://www.dado.virtual.museum/>. Дадо је преминуо 27. новембра у болници у Понтоазу. Након комемора- ције у музеју у Цетињу, његовом родном граду, Дадо, обучен у традиционалну цр- ногорску ношњу, сахрањен је уз државне почасте 3. децембра у Кошћелама, близу Ријеке Црнојевића, у Црној Гори.

2010: In August, Dado receives the 13 July Award, the highest national distinc- tion in Montenegro. From 15 September to 31 October 2010, nine large canvas sheets specially made by Dado for the oc- casion, from highlighted photographs, are exhibited in Shanghai, in the Montenegro Pavilion of Expo 2010. At the beginning of November, Icom-Unesco recognises Dado's website as a museum in its own right, and gives it the right to use the in- ternet domain of first level "museum", reserved, until 2018, for the sole use of museums. The English version of the site is uploaded on URL <http://www.dado.virtual.museum/>. Dado passes away on 27 November at the Pontoise hospital. After a ceremony in the museum of Cetinje, his native town, Dado, dressed in the tradi- tional Montenegrin costume, is buried in a state funeral on 3 December in Koščele, near Rijeka Crnojevića in Montenegro.

Захвалница

Желим да упутим топлу захвалност Српској академији наука и уметности: академику Зорану Кнежевићу, председнику САНУ, академику Миодрагу Марковићу, потпредседнику САНУ, академику Владимиру Костићу, председнику Стручног савета Галерије САНУ, академику Душану Оташевићу, управнику Галерије САНУ, др Катарини Живановић, шефу Изложбеног салона Галерије САНУ, Јелени Межински Миловановић, заменику управника Галерије САНУ и Исидори М Николић.

Желела бих да се захвалим Николи Селаковићу, министру културе Србије, као и Данијели Ванушић, чији ентузијазам и подршка су били пресудни за остварење овог пројектног сна.

Дубоко захваљујем Николи Стојчевићу (Фондација Плаво) и Борку Петровићу (уметнику), чија је огромна посвећеност пројекту задивљујућа. Топло се захваљујем Татјани Вукић, као и Ленки Дмитровић и Наталији Јовановић из Фондације за српски народ и државу, чија је подршка била апсолутно одлучујућа за овај пројекат.

Моја најтоплија захвалност иде Музеју савремене уметности у Београду, директорки Маји Коларић, која нам је омогућила да по први пут видимо три драгоцене дела из збирке Музеја.

Да није било великодушности колекционара, овај догађај се никада не би десио. Желим да изразим топлу захвалност свима њима – нарочито Зорану Поповићу, Душку Вујошевићу, Владимиру Крстоношићу, Радивоју Дразовићу, Марку Горановићу. Ђорђу Ристовићу, Петру Стојановићу, Миомиру Стаменковићу, Александру Костићу породицама Банићевић и Михајловић, гостоћи Тари Перковић, Новици Јововићу, захваљујући коме је у изложбу уврштен портрет Марка Челебоновића – као подсетник на Дадовог професора током пресудних година његове младости у Београду.

И имала сам срећу да добијем подршку људи из уметничког и институционалног света у Француској за овај пројекат: Лорана Ле Бона, председника Центра Помпиду, Ксавије-ра Реја, директора Музеја националне модерне уметности, Николаса Луићи-Гутникова, директора Библиотеке Кандински, Хелен Лероу, кустоса у Музеју модерне уметности у Паризу, Вироник Жејгер, председнице Галерије Жан Буче Жејгер у Паризу.

Желим да се захвалим одличним преводиоцима Полу Баку и Катарини Пети, као и Јелени Илић.

Желим да се захвалим свом драгом мужу и ћерки на њиховој безусловној подршци у мом раду, посебно на овом пројекту који ми је био веома значајан. Такође, желим да се захвалим својој браћи Малколму и Јасфару, као и сестри Јаници.

Амарент Зидон, 9. децембар 2024.

Acknowledgments

I would like to warmly thank the Serbian Academy of Sciences and Arts (SASA): Academician Zoran Knežević, President of SASA, Academician Miodrag Marković, Vice President of SASA, Academician Vladimir Kostić, Chairman of the Expert Council of the SASA Gallery, Academician Dušan Otašević, Director of the SASA Gallery, Katarina Živanović, PhD, Head of the SASA Gallery Exhibition Room, Jelena Mežinski Milovanović, Deputy Director of the SASA Gallery and Isidora M. Nikolić.

I would like to thank Minister Nikola Selaković, Minister of Culture of Serbia, as well as Danijela Vanušić, whose enthusiasm and support were decisive in making this dream project true.

My deepest gratitude goes to Nikola Stojčević (Plavo Foundation) and Borko Petrović (artist), whose deep commitment to the project was impressive. I would like to thank warmly Tatjana Vukić as well as Lenka Dmitrović and Natalija Jovanović from the Foundation for the Serbian people and the State, whose support was absolutely determinant in this project.

My warmest thanks go to the Museum of contemporary art in Belgrade, to its director Maja Kolarić, who enabled us to see for the first time the three jewels in the collections of the Museum.

But for the generosity of the collectors, such an event would never have taken place. I would like to thank warmly all of them – especially Zoran Popović, Duško Vujošević, Vladimir Krstonošić, Radivoje Dražović, Marko Goranović, Đorđe Ristović, Petar Stojanović, Miomir Stamenković, the Banićević, Mitić and Mihajlović families, Ms. Tara Perković, and Novica Jovović, thanks to whom the portrait of Marko Čelebonović could be included in this exhibition – as a reminder of the importance of Dado's teacher in his decisive young years in Belgrade.

I was fortunate enough to be supported by people in the art and institutional world in France for this project: Laurent Le Bon, president of the Centre Pompidou, Xavier Rey, director of the Musée national d'art moderne, Nicolas Liucci-Goutnikov, director of the Bibliothèque Kandinsky, Hélène Leroy, curator at the Musée d'art moderne de Paris, Véronique Jaeger, president of the Galerie Jeanne Bucher Jaeger in Paris.

I want to thank warmly the excellent translators Paul Buck and Catherine Petit as well as Jelena Ilić.

I would like to thank my dear husband and daughter for their unconditional support in my work, especially in this project, which was so important to me. I would also like to thank my brothers Malcolm and Yasfaro and my sister Yanitza.

Amarante Szidon, 9 December 2024

ОРГАНИЗАТОРИ ИЗЛОЖБЕ | EXHIBITION ORGANISERS

Галерија Српске академије наука и уметности |
Gallery of the Serbian Academy of Sciences and Arts
Фондација „За српски народ и државу“ |
Foundation “For the Serbian People and the State”
Фондација „Плаво“ | Foundation “Plavo”

АУТОР ИЗЛОЖБЕ | EXHIBITION AUTHOR

Амарант Зидон | Amarante Szidon

КООРДИНАТОРИ | COORDINATION

Катарина Живановић | Katarina Živanović
Нико Стојчевић | Niko Stojčević
Борко Петровић | Borko Petrović
Ленка Дмитровић | Lenka Dmitrović

СТРУЧНИ САРАДНИЦИ | EXPERT CONSULTANTS

Јелена Межински Миловановић |
Jelena Mežinski Milovanović
Жаклина Марковић | Žaklina Marković
Ксенија Косић | Ksenija Kosić

ПРЕВОД НА ЕНГЛЕСКИ | ENGLISH TRANSLATION

Катрин Пети и Пол Бак | Catherine Petit and Paul Buck

ПРЕВОД НА СРПСКИ | SERBIAN TRANSLATION

Јелена Илић | Jelena Ilić

ЛЕКТУРА | PROOFREADER

Катарина Пиштељић | Katarina Pišteljić
Оливера Нићифоровић-Бабац | Olivera Nićiforović-Babac

ТЕХНИЧКА ПОДРШКА | TECHNICAL REALISATION

Милан Јазић | Milan Jazić
Саша Рендић | Saša Rendić
Стојан Предовић | Stojan Predović
Давид Радоњић | David Radonjić

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд
75.071.1:929 Ђурић М.(083.824)
75(=163.41)(44)"19"(083.824)
ЂУРИЋ, Миодраг, 1933-2010

Дадо : Историја природе : 1953–2000 / [аутор
[текста] Амарант Зидон]; [превод на енглески
Катрин Пети и Пол Бак, превод на српски Јелена
Илић]= Dado : Natural history : 1953-2000 /
[author [of the text] Amarante Szidon]; [English
translation Catherine Petit and Paul Buck, Serbian
translation Jelena Ilić]. - Београд : САНУ = Bel-
grade : SASA, 2024 ([Београд] : Бирограф). - 168
стр. : репродукције ; 24 cm Текст упоредо на срп.
и енгл. језику. - Уметникова слика. - Тираж 750.
- Напомене и библиографске референце уз текст.

ISBN 978-86-6184-063-0
1. Зидон, Амарант, 1972- [аутор]
а) Ђурић, Миодраг Дадо (1933-2010) -
Изложбени каталози
COBISS.SR-ID 159342345

